

Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk

SONJA BARFOD LUND & PETRA DARYAI-HANSEN

Roskilde Universitet, Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab
Københavns Universitet, Institut for Engelsk, Germansk og Romansk

ABSTRACT

Taking its point of departure in the theory of language hierarchisation, the article discusses language representation and choice of languages in international companies in Denmark. Two sets of data are analysed; the first analysis is based on 13 interviews in international companies and shows how languages are represented in the companies investigated. The second analysis is based on video recordings of informal language use and shows how the companies' employees use language in their lunch breaks. The data confirm the prominent role of English has (next to Danish) in this context. What the data also show is that the language hierarchy in question should include German. Based on these empirical studies, the article further aims to contribute to the development of the concept of language hierarchisation.

KEYWORDS

Sproglig hierarkisering, sprogrepræsentation, sprogvalg, tysk, virksomhedskontekst

1. Indledning

1.1. Artiklens opbygning og begrundelser for valg af kontekst

Udgangspunktet for denne artikel er, at kvalitative undersøgelser af sprog i en dansk virksomhedskontekst viser, at flersprogethed (og dermed brug af andre sprog end engelsk og dansk, her først og fremmest tysk) er normal i virksomhedernes dagligdag.¹

Correspondence: Sonja Barfod Lund, email: sonjabarfod@gmail.com
Petra Daryai-Hansen, email: petra-dhansen@hum.ku.dk

¹Artiklen er baseret på første del af ph.d.-afhandlingen *Sproglige praksisser i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster med fokus på tysk, svensk og norsk som regionale sprog* (Barfod Lund 2017). Ph.d.-forløbet var en del af projektet Lingcorp (Language and Interaction in the Globalized Corporation), hvis forskningsmål var en identifikation og analyse af de udfordringer, som mange virksomheder oplever i dagens Danmark som en konsekvens af den sproglige og kulturelle mangfoldighed i deres medarbejderstab. Forskergruppen bestod af Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann, Spencer Hazel og Sonja Barfod Lund.

Artiklen er baseret på to forskellige datatyper, der analyseres ud fra et sproghierarkisk perspektiv. Med det første datasæt undersøges repræsentationen af tysk i internationale virksomheder i Danmark med udgangspunkt i 13 interviews med medarbejdere i 12 internationale firmaer. Fra det andet datasæt uddrages sprogvælgstendenserne i en international virksomheds uformelle kontekster på baggrund af tre dages optagelser af medarbejderne i deres frokostpause. Hovedvægten er lagt på dette sidste datasæt, da sprogvælgundersøgelser er stort set ikke eksisterende i den hidtidige forskning på området.

Virksomhedens frokostpause er valgt som et plausibelt sted for sproglig mangfoldighed, da frokostpausen udgør en mere uformel kontekst end formelle møder og den normale arbejdstid, hvor sprogvælg i højere grad er underlagt firmaernes officielle sprogpolitik. Således kan fx Lønsmann (2011) ikke placere dansk og engelsk inden for institutionel/ikke-institutionel-distinktionen, hvorimod et tydeligt mønster tegner sig, når det gælder tysk:

Danish is used for some institutional interactions, e.g. technicians' business, and English for other institutional interactions, e.g. when scientists discuss research. And English, Danish, German and a mixed code are all used in informal interactions. (Lønsmann 2011: 194).

Derudover er de uformelle kontekster tidligere blevet identificeret som det sted, hvor der opstår 'sprogklynger' i form af "informal gatherings between the speakers of the same national language" (Tange & Lauring 2009: 224). Vores undersøgelse af sprogenes repræsentation peger også på disse uformelle kontekster som et muligt flersproget scenarie.

Til slut i denne indledning vil vi kort opsummere tidligere undersøgelser af tysk sprog i danske virksomheder. Efter at have præsenteret konceptet om sproglige hierarkiseringer som artiklens centrale teoretiske udgangspunkt er det artiklens ambition gennem empiriske undersøgelser at bidrage til en videreudvikling af konceptet, der gennem de sidste 20 år har været et konstant omdrejningspunkt i den danske sociolingvistiske, sprogsociologiske og sprogdidaktiske forskning. I opsamlingen af vores to analyseafsnit og i det afsluttende konkluderende afsnit diskuteres, hvordan man ud fra de indsamlede data kan tale om sproghierarkier.

1.2. Tidligere undersøgelser af tysk sprog i virksomheder

Når det gælder undersøgelser, der er lavet om tysk i det danske erhvervsliv gennem de sidste 30 år, er der tale om syv større kvantitative spørgeskemaundersøgelser (Bacher et al. 1992, Hagen 2001, Hagen 2006, Dansk Industri 2007, Verstraete-Hansen 2008, Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013), tre mindre, kvalitative undersøgelser, primært baseret på interviews (Tange & Lauring 2009, Lønsmann 2011, Bellak 2014) samt en mikroundersøgelse baseret på interaktionsdata (Rasmussen & Wagner 2002).

Trods heterogeniteten viser undersøgelserne en generel tendens til at gå fra at handle om flersprogethed og brug af specifikke sprog i danske virksomheder, hvor tysk er det fremtrædende fremmedsprog sammen med engelsk, til primært at handle om det lokale sprog, dansk, i for-

hold til det 'globale' sprog engelsk. Om det er forskernes fokus, virksomhedernes valg og/eller samfundsdiskursen, der motiverer denne ændring, er svært at bedømme. Hvor det lokale sprog tidligere i højere grad var det indiskutable førstevalg som internt sprog, og modtagerlandets sprog blev valgt som eksternt afsættersprog, lader engelsk nu til at være blevet førstevalget til begge formål.

Undersøgelser fra 1990'erne afslører en tro på, at fremmedsproglige kompetencer bliver vigtigere og vigtigere i takt med globaliseringens udbredelse (fx Grinsted 1994: 18, Andersen 1997: 13). Specifikke sprog undersøges i virksomhederne, som tysk (fx Koop et al. 1994, Andersen 1997) eller hollandsk (fx Kirschstein et al. 1989), og der hersker en holdning, både hos forskerne og i virksomhederne, om, at man skal lære aftagerlandets sprog og kultur at kende ('aftagerlandet' er det land, som man ønsker at eksportere til). Denne tendens synes i 2000'erne at blive afløst af en opfattelse, særligt hos virksomhederne, af, at ens egne kundskaber i engelsk er tilstrækkelige, og at ens partnere i udlandet bare har at blive bedre til engelsk, som det formuleres i Verstraete-Hansens undersøgelse af fremmedsprogsbehov i danske virksomheder (2008: 36). Af samme undersøgelse fremgår det desuden, at 80% af såvel små og mellemstore som store danske virksomheder har tyskkompetencer i firmaet (2008: 20), men at tæt på 60% af den fremmedsproglige kommunikation foregår på engelsk (2008: 30).

En anden undersøgelse (Fredriksson et al. 2006) skal dog også fremhæves her: selvom denne netop havde engelsk som fokus, fandt man også tysk i undersøgelsens 36 interviews om opfattelsen af engelsk som koncernsprog i Siemens. Ifølge firmaets direktør er engelsk koncernsprog, men ifølge de ansatte er det både engelsk og tysk (Fredriksson et al. 2006: 416). Så selvom Siemens agerer i næsten 200 lande og har engelsk som koncernsprog, spiller tysk stadig en dominerende rolle i koncernen.

Den reelle stigning i antallet af firmaer, der angiver at have engelsk som firmasprog (Dansk Industri 2007 og 2013), er nok en af hovedårsagerne til, at litteraturen inden for de sidste år primært handler om engelsk i virksomheder, som regel stillet over for det lokale sprog (fx Mondada 2004, Hellekjær 2012, Angouri & Miglbauer 2014, Mahili 2014 og i en dansk kontekst fx Tange & Lauring 2009, Lønsmann 2011, 2014, Millar et al. 2013), Andre sprog end engelsk og dansk spiller ikke nogen fremherskende rolle.

Når det gælder undersøgelser af brug af tysk i virksomheder, har der særligt været en interesse for stereotype forestillinger mellem danskere og tyskere ud fra antagelsen om, at sådanne stereotyper skaber kommunikative handelshindringer (List & Wagner 1990, 1992, Koop et al. 1994, Andersen 1997). Tysk i dansk erhvervsliv repræsenteres her med andre ord som et sprog, der skaber kommunikationsbarrierer (Koop et al. 1994), og som kræver træning i interkulturel kommunikation (List & Wagner 1992). I de undersøgelser, hvor tysk nævnes, er det snarere som en historisk kompetence end en nutidig, der stort set ikke efterspørges længere, og der er tegn på, at både tysk og dansk erhvervsliv i praksis synes, at engelsk er nok (jf. Pratt 1997, Vandermeeren 2003, Verstraete-Hansen 2008). Når tysk, ud over dette, optræder i undersøgelser af dansk og engelsk på arbejdspladsen, er det ofte som i følgende observation: "[...] franskmændene snakker fransk sammen ik og svenskerne snakker svensk sammen, tyskerne snakker tysk" (således en af Lønsmanns informanter; Lønsmann 2011: 243).

Ifølge undersøgelserne bruges engelsk på alle niveauer, dvs. både i formelle kontekster (fx forretningsmøder, telefonsamtaler, mailkorrespondancer etc.) og i de uformelle (kaffepausen, frokosten etc.). Endvidere er det ifølge undersøgelserne engelsk, der er det inkluderende sprog; dansk bruges ikke i nær så høj grad, fordi det i stedet for at være inkluderende netop ekskluderer den transnationale medarbejderstab; desuden bruges dansk heller ikke i møder med folk fra andre lande. Dog betyder, som Lønsmann (2011) har vist, opfattelsen af engelsk som koncernsprog ikke, at dansk ikke bruges – og, kunne man tilføje, heller ikke, at andre sprog end dansk og engelsk ikke bruges.

2. Sproglig hierarkisering: Sprogvalg og sprogrepræsentation

I vores undersøgelse af brugen af tysk i det danske erhvervsliv tager vi afsæt i teorien om sproglig hierarkisering. Et sproghierarki defineres af Risager som:

[...] et forestillet socialt hierarki mellem forskellige sprog eller sprogvarieteter som skabes gennem ekskluderende hhv. inkluderende praksis, enten i kraft af konkrete sprogvalg i bestemte situationer eller i kraft af repræsentationer af det sproglige landskab. (Risager 2005: 10).

Sproghierarkier er foranderlige størrelser, der på såvel samfundsniveau som individniveau har betydning for, hvilke sprog vi taler, kan tale, eller gerne vil kunne tale, og det er derfor vigtigt at se nærmere på, hvad sproghierarkier er, og hvordan de skabes i en 'sproghierarkiseringsproces', i hvilken sproghierarkier etableres gennem inkluderende og ekskluderende praksisser og manifesteres gennem sprogvalg og sprogrepræsentationer (Risager 2005, 2012; Daryai-Hansen 2010a). Denne definition vil blive yderligere forklaret i det følgende.

Skelnen mellem sprogvalg og sprogrepræsentation antydes allerede hos Pierre Bourdieu. Han differentierer mellem "le rapport que chacun [...] peut entretenir avec la langue", som handler om individets forhold til sproget, der kan udfoldes diskursivt, og "sa [sprogets] production elle-même", som er produktionen af sproget, der manifesterer sig i sprogvalg (Bourdieu, citeret i Daryai-Hansen 2010a: 69).

Nedenfor gives der en præcisering af de to størrelser, der ifølge forskningen inden for feltet udgør sproglig hierarkisering:

- Sprogrepræsentation er et spørgsmål om, hvordan sprog repræsenteres, altså om diskurs: Hvordan tales og skrives der om sprog, hvilke sprog inddrages i diverse repræsentationer positivt (promoverende, anerkendende) og negativt (underordnende, diskriminerende), eller bliver helt udeladt?
- Sprogvalg er både det valg, som fx staten, uddannelsesinstitutioner og virksomheder har pålagt individet i kraft af deres sprogpolitik, og individets eget valg i såvel produktion som reception af tale og skrift. Der er altså både tale om et makro- og et mikroniveau, når man taler om sprogvalg.

Sproglig hierarkisering er ikke alene bestemt af antallet af sprogenes talere, men skabes, som Daryai-Hansen med afsæt i Lund & Risager (2001) skriver, af sociale, politiske og økonomiske forhold:

Sproghierarkier [...] udøver magt, fordi de reproduceres af sproglige aktører, og fordi de har indflydelse på vores aktuelle og fremtidige holdning til sprog og på vores nutidige og fremtidige sprogvvalg. (Daryai-Hansen 2010b: 89).

Det er dermed selvfølgelig ikke sprogene, men sprogbrugerne, der skaber disse hierarkier (jf. også Holmen & Normann Jørgensen 2000: 88f).

En model over sproglige hierarkiseringer er vist i Figur 1. Den tager udgangspunkt i en model fra Daryai-Hansen (2010a), der er baseret på Risagers arbejde med sproghierarkier (2005).

FIGUR 1. SPROGLIG HIERARKISERING²

Inkluderende praksis	Ekskluderende praksis
+sprogvalg <i>Tysk vælges</i>	–sprogvalg <i>Tysk vælges ikke</i>
+sprogrepræsentation <i>Tysk repræsenteres positivt</i>	–sprogrepræsentation / 0-sprogrepræsentation <i>Tysk repræsenteres ikke eller repræsenteres negativt</i>
Konvergent forhold	
+sprogvalg +sprogrepræsentation <i>Tysk vælges og repræsenteres positivt</i>	–sprogvalg –sprogrepræsentation / 0-sprogrepræsentation <i>Tysk vælges ikke og repræsenteres ikke eller repræsenteres negativt</i>
Divergent forhold	
+sprogvalg –sprogrepræsentation / 0-sprogrepræsentation <i>Tysk repræsenteres ikke eller negativt, men vælges</i>	–sprogvalg +sprogrepræsentation <i>Tysk repræsenteres positivt, men vælges ikke</i>

²Tysk er indsat som eksempel i modellen. En kombination, som primært er relevant i toppen af hierarkiet, kunne være +sprogvalg, 0-sprogrepræsentation, som når Saarinen & Nikula (2013) taler om 'usynlige sprog': Man bruger sproget, men man omtaler ikke valget, da det betragtes som en selvfølge. I Danmark er det almindeligt for engelsk på den ene og svensk og norsk på den anden side, af vidt forskellige grunde. Man kunne også gå videre og påstå, at kombinationen +sprogvalg, 0-sprogrepræsentation er typisk for toppen af hierarkiet og –sprogvalg, 0-sprogrepræsentation for bunden. Hvor svensk og norsk i den sammenhæng skal indordnes er svært at gennemskue, da det virker, som om de slet ikke rigtig opfattes som sprog, dvs. befinder sig et eller andet sted uden for hierarkiet.

Med andre ord har vi på den ene side den inkluderende praksis med positive sprogvvalg og sprogrepræsentationer, og på den anden side den ekskluderende praksis med negative sprogvvalg og sprogrepræsentationer/manglende sprogrepræsentation, dvs. konvergente forhold mellem sprogrepræsentation og sprogvvalg. Men forholdet kan også være divergent, fx når det gælder sprogpoltiske anbefalinger af flersprogethed publiceret på engelsk eller konferencer om flersprogethed afholdt på engelsk (Daryai-Hansen 2010a: 74).

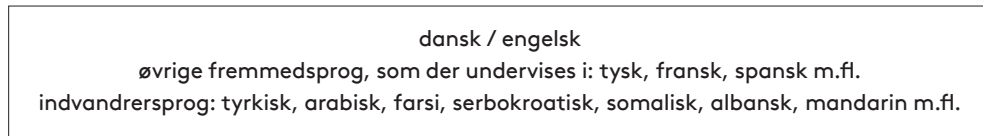
Når der er tale om et konvergent forhold, så falder repræsentation og valg af sprog sammen. Det kan enten være som en positiv repræsentation og et positivt valg, hvor fx tysk repræsenteres positivt og vælges: +sprogrepræsentation, +sprogvalg. Eller der kan være en negativ repræsentation af sproget: -sprogrepræsentation, eller sproget omtales slet ikke (0-sprogrepræsentation): sproget vælges ikke. Når fx tysk repræsenteres negativt eller slet ikke og heller ikke vælges, har vi -sprogvalg, -sprogrepræsentation/0-sprogrepræsentation for tysk, som for de såkaldte 'glemte sprog' (Daryai-Hansen 2010b: 96). Når der er tale om et divergent forhold, hænger repræsentation og valg af sprog ikke sammen. Det kan enten være sådan, at fx tysk repræsenteres negativt eller slet ikke, men alligevel vælges: +sprogvalg, -sprogrepræsentation/0-sprogrepræsentation. Eller det kan være en positiv repræsentation af fx tysk, men sproget vælges ikke: -sprogvalg, +sprogrepræsentation.

Under divergente forhold findes der en gråzone mellem in- og eksklusion. I tilfældet tysk inkluderer det ved at blive repræsenteret som et vigtigt sprog af fx Dansk Industri (fx Regeringens Tysklandsstrategi 2016), mens det ekskluderes ved at blive fravalgt i gymnasiet og på universitetet.

I det følgende ses der nærmere på tysk sprogs placering i de teoretiske fremstillinger, som indtil videre har været dele af det sproghierarki, der synes at være fremherskende i Danmark.

Ifølge Lund & Risager bruges der mellem 100 og 140 sprog i Danmark (Lund & Risager 2001: 6; Risager 2005: 15), men i det sproghierarki, som Lund & Risager ser som fremherskende i Danmark, er der kun to sprog (dansk og engelsk), der ligger i toppen, mens tysk, sammen med de øvrige fremmedsprog der undervises i, ligger over den store masse af de såkaldte indvandrersprog nederst i hierarkiet, jf. Figur 2. Det skal nævnes, at Lund og Risagers opstillede sproghierarki ikke er empirisk funderet.

FIGUR 2. DET FREMHERSKENDE SPROGHIERARKI I DANMARK (LUND & RISAGER 2001: 6)

Holmen & Normann Jørgensens sproghierarki minder om Lund & Risagers, dog med en manglende repræsentation af tysk:

Vi har et sprogsamfund med en skarp hierarkisering af de sprog, der bruges i landet. Som det ene yderpunkt har vi engelsk. [...] I den anden ende af hierarkiet har vi kurdisk,

tagalog, farsi, mandarin med flere. [...] Dansk ligger som yderligere et fikspunkt, måske lige under engelsk, måske med fransk inde imellem. Alle andre sprog, der bruges, kan placeres på denne skala [...]. (Holmen & Normann Jørgensen 2000: 86).

Igen skal det konstateres, at empirien til dette sproghierarki er begrænset, og at fransk skulle ligge mellem dansk og engelsk, er der ingen data i artiklen, der understøtter.

I Risager (2005), som er en eksplorativ tekst om eksklusionshierarkier, har forfatteren selv opsummeret Figur 2 som indebærende, at "[...] dansk befinder sig i midten og trænges fra to sider: 'oppefra' af engelsk og 'nedefra' af de såkaldte indvandrersprog" (Risager 2005: 8). Og her er tysk, samt de øvrige fremmedsprog, røget ud af hierarkiet til fordel for en tredeling af det fremherskende sproghierarki i Danmark:

FIGUR 3. DET FREMHERSKENDE SPROGHIERARKI I DANMARK (RISAGER 2005: 8)

Som det fremgår af Figur 4, bekræftes denne tredeling yderligere i Daryai-Hansens empiriske undersøgelse af offentligt tilgængelige sprogpoltiske, primært uddannelsespolitiske, tekster (Daryai-Hansen 2010a: 103):

FIGUR 4. DET FREMHERSKENDE SPROGHIERARKI I DANMARK (DARYAI-HANSEN 2010A: 286; OVERSAT AF FORF.)

Når sprogene står i parentes i Figur 4, har dette forskellige årsager: de nævnes ikke i data (som sprog uden for Europa); de repræsenteres primært i forhold til engelsk (som de centralskandinavi-

ske sprog); de nævnes kun pga. det sproghistoriske slægtskab (fx oldgræsk, latin, fransk og tysk); og endelig repræsenteres de kun i forhold til fortiden (gælder fx for tysk, de germanske sprog generelt, italiensk, latin og græsk) (Daryai-Hansen 2010a: 286).

I Daryai-Hansens data bliver det tydeligt, at tysk er repræsenteret som del af den abstrakte klasse 'andre relevante fremmedsprog', der primært omfatter engelsk og dens negation 'andre fremmedsprog':

Disse sprog [de 'andre fremmedsprog'] fremstilles som én sproggruppe, der primært konkretiseres ved sin negation, nemlig ved at være ikke-engelsk og derigennem implicit ved ikke at have en særstatus i den danske diskurs. (Daryai-Hansen 2010b: 96).

Selvom disse 'andre fremmedsprog' også fremdrages, er det kun engelsk, der bliver det ved navns nævnelser (Daryai-Hansen 2010a: 174-176). Når tysk omtales, er det i højere grad som fortidens sprog og i forhold til det historiske slægtskab med dansk – dette i modsætning til den primært nutidige/fremtidige omtale af engelsk (se også Daryai-Hansen 2010a: 69).

Selvom andre sprog end dansk og engelsk nævnes i de undersøgte tekster, bekræftes Risager og Lunds (samt Holmen og Normann Jørgensens) opfattelse af det fremherskende sproghierarki i Danmark ved Daryai-Hansens undersøgelse; engelsk har en meget høj status og ligger sammen med dansk i toppen af det fremherskende hierarki. Tysk er en del af 'andre fremmedsprog' og hører fortiden til.

Daryai-Hansen (2010a) efterlyser flere empiriske undersøgelser af især sprogvvalg, bl.a. ud fra antagelsen om, at sprogrepræsentation og sprogvvalg ikke nødvendigvis hænger sammen; de står i et divergent forhold, hvor der enten kan være tale om, at sproget repræsenteres negativt eller slet ikke, men til gengæld vælges, eller repræsenteres positivt, men bliver ikke valgt (som nævnt ovenfor). Sådanne positive repræsentationer kunne være: Tysklands rolle i Europa, som gør det essentielt for et land som Danmark at kunne kommunikere på tysk; Tyskland som Danmarks største handelspartner; og sidst, men ikke mindst, at tysk allerede i dag er en sproglig ressource for halvdelen af danskerne. Spørgsmålet er, om vores sprogvvalg trækker på denne ressource, eller om vi lader al international virksomhedskommunikation foregå på engelsk.

I det følgende vil vi ikke betvivle engelsks topplacering i det globale sproghierarki som det 'supercentrale' sprog (Swaan 2001: 17) i den 'globale æra' (Coupland 2010). Engelsk er blevet det sprog, der godt nok ikke tales "[...] in every corner of the world, just in more places than any other language ever before" (Haberland & Mortensen 2012: 1), men det er blevet globaliserings sproget såvel i praksis som i diskursen.

Omvendt er tysk det største førstesprog i Europa, med 95 mio. førstesprogtalende (Ammon 2010: 109). Det er ét af de 12 supercentrale sprog i verden, der defineres ved at være "more widely spread and higher up in the hierarchy" (Swaan 2001: 5). Tyskland er uden sammenligning det land, som Danmark eksporterer mest til, se fx Danmarks Statistik (2015) og Regeringens Tysklandsstrategi (2016: 4), mens tysk er det primære andet fremmedsprog i Danmark. Således undervises 82 % af de danske folkeskoleelever i tysk (Regeringens strategi for styrkelse af fremmedsprog i uddannelsessystemet 2017: 13), hvilket både er et resultat af et overindividuel

sprogvalg (tysk og fransk udbydes på nationalt plan) og et individuelt (eleverne/forældrene foretrækker tysk frem for fransk).

Når 82% af danskerne således har stiftet bekendtskab med tysk i grundskolen, burde sprogkompetenceundersøgelser vise dette, hvilket Eurobarometerets undersøgelse fra 2012 netop også vidner om. Her hævder 86% af danskerne, at de kan engelsk "well enough to take part in a conversation" (EU-gennemsnittet ligger på 38%), mens hele 47% hævder det samme om tysk (EU-gennemsnittet er 11%; Eurobarometer 2012: 21), hvilket cirka er den procentdel, der kommer ud af gymnasiet med tysk på henholdsvis A- (cirka 8%) og B-niveau (cirka 39%) (Regeringens Strategi for styrkelse af fremmedsprog i uddannelsessystemet 2017: 13). Halvdelen af danskerne siger altså, at de kan føre en samtale på tysk, og spørgsmålet er, om dette reflekteres i vores data.

I det følgende er der fulgt op på efterlysningen af flere empiriske undersøgelser; der indgår både en analyse af sprogrepræsentations- og sprogvalgsdata med hovedvægten på sprogvalg. Gennem den empiriske undersøgelse søger artiklen at bidrage til en videreudvikling af konceptet 'sproglig hierarkisering'. Det centrale spørgsmål er, hvordan sproglige hierarkiseringer kan operationaliseres ift. sprogrepræsentationer og sprogvalg, og hvordan sproglige hierarkiseringer kan sammenlignes. Vi vender i artiklen løbende tilbage til disse spørgsmål.

3. Repræsentation af sprog og sprogbrug i internationale virksomheder

3.1. Databeskrivelse og metode

Som det fremgår af ovenstående, er de fleste undersøgelser af sprog i Danmark baseret på interviewdata. Gennem sådanne data kan man få adgang til, hvordan en virksomheds medarbejdere repræsenterer sprog, dvs. hvad deres holdning er til sprog og sprogbrug. I nærværende undersøgelse består data af semistrukturerede interviews (Kvale & Brinkmann 2009) med 13 medarbejdere (primært HR-medarbejdere) fra 12 forskellige internationale virksomheder i Danmark.³

Virksomhederne blev valgt ud fra det primære kriterium, at de skulle være internationale, hvilket i denne kontekst betyder, at de skulle have flere sprog repræsenteret i deres medarbejderstab. Der er primært tale om store virksomheder; disse udgør ni af de 12 firmaer. Brancherne omfatter alt, fra medicinalindustrien over fødevarer- til software- og drikkevarerproducenter. De resterende tre små og mellemstore virksomheder⁴ er to gaming-virksomheder og et arkitektfirma. Interviewene varer fra 30 til 90 minutter. De blev optaget (audio) og foreligger delvist transskriberet.

Det skal fremhæves, at interviewene ikke handlede om tysk i virksomhederne, men generelt om sprog og kultur i en international virksomhedskontekst. Interviewene fulgte en interviewguide, der primært bestod af spørgsmål, der havde med sproglig og kulturel mangfoldighed på arbejdspladsen at gøre. Mens temaet således var fastlagt fra vores side, fik de interviewede mulighed for at styre volumen af de enkelte svar og dermed uddybe, hvis noget var mere vigtigt for dem end andet. Datamaterialet blev således formet under interviewet både af interviewer og

³Data blev indsamlet i 2013 i forbindelse med forskningsprojektet Lingcorp. Dorte Lønsmann og Kamilla Kraft bidrog til indsamlingen af interviewdata.

⁴Små og mellemstore virksomheder defineres som virksomheder med færre end 250 personer. (Den Europæiske Unions Tidende, L 124 af 20.5.2003: 5).

den interviewede gennem deres interaktion; formålet var at få de interviewede til at beskrive situationer, hvor sproglig og kulturel mangfoldighed påvirkede deres hverdag.

I bearbejdelsen af datamaterialet blev optagelserne gennemgået og kodet for omtale af specifikke sprog. Herigennem blev der langsomt skabt et overblik over materialet med det formål at kunne sætte omtalen af tysk i relation til den generelle omtale af sprog i materialet. Med basis i kategorierne tysk, dansk, engelsk og 'andre sprog' indsamledes repræsentative ytringer, dvs. ytringer, der tilkendegav holdninger til de forskellige sprog. Således blev repræsentationen af tysk registreret de steder i interviewene, hvor tysk omtaltes i forhold til, hvor meget og hvordan det optrådte.

I undersøgelsen indgår 13 anonymiserede informanter fra de 12 (anonymiserede) firmaer. Af skemaet nedenfor fremgår navn og køn på informanten, hvor firmaets hovedkvarter er beliggende, hvilken størrelse firmaet har, hvilket sprog der har status som koncernsprog (eller firmasprog, hvis der ikke er tale om en koncern), samt endelig hvilket sprog interviewet er gennemført på. Som det fremgår, gennemførtes alle interviews på dansk, undtagen interviewet med den ikke-dansktalende østriger Felix (F6). (NB: Firma 4 er repræsenteret ved to informanter).

SKEMA 1					
Firma	Informant (navn og køn ⁵)	Hovedkvarter	Størrelse	Koncernsprog/ Firmasprog	Interviewsprog
F1	Signe (k)	Danmark	stor ⁶	Engelsk	dansk
F2	Frederik (m)	Danmark	stor	Engelsk	dansk
F3	Marie (k)	Danmark	smv	Dansk	dansk
F4	Julie (k)	Tyskland	stor	Engelsk	dansk
F4	Helle (k)	Tyskland	stor	Engelsk	dansk
F5	Katrine (k)	Danmark	stor	Engelsk	dansk
F6	Felix (m)	Japan	smv	Engelsk	tysk
F7	Sanne (k)	USA	stor	Engelsk	dansk
F8	Svend (m)	Danmark	stor	Engelsk	dansk
F9	Ditte (k)	Danmark	stor	Engelsk	dansk
F10	Tanja (k)	Danmark	smv	Dansk	dansk
F11	Sidsel (k)	Schweiz	stor	Engelsk	dansk
F12	Rikke (k)	Danmark	stor	Engelsk	dansk

Generelt om sprog i interviewene kan siges, at dansk og engelsk nævnes i alle 13. Derudover nævnes tysk (10), fransk (6), spansk (6), svensk (5), kinesisk (3), polsk (3), russisk (3), finsk (2), italiensk (2), norsk (2), arabisk (1), hindi (1), portugisisk (1), tamil (1), thai (1), tyrkisk (1).

I denne sproglige hierarkisering spiller andre sprog end dansk og engelsk dermed en rolle: enkelte sprog er kun relevante for enkelte firmaer / enkelte af medarbejderne, fx nævnes de sidste seks sprog kun én gang (af Svend fra F8). Fire sprog træder stærkt frem i repræsentationen af sprog i firmaerne: tysk (10), fransk (6), spansk (6), svensk (5); særligt at bemærke er, at tysk er stærkest repræsenteret ved at blive omtalt i næsten alle interviewene.

3.2. Tyskrepræsentationen i interviewene

3.2.1 Generelt om tyskrepræsentationen i data

Overordnet set kan sproglige hierarkiseringer, der manifesterer sig gennem repræsentationer af tysk, operationaliseres ud fra et kvantitativt perspektiv (hvor mange gange nævnes tysk?) eller et kvalitativt perspektiv (hvad siges der om tysk?). I vores data nævnes tysk af ti af de 13 informanter.

Når tysk omtales, er det primært i forbindelse med, at informanterne selv nævner, at de kan noget tysk, og angiver, hvad de bruger det til. Det drejer sig om otte: Signe (F1), Frederik (F2), Marie (F3), Julie (F4), Helle (F4), Felix (F6), Svend (F8) og Tanja (F10). Dvs. at 2/3 af de 13 informanter i de 12 virksomheder giver udtryk for, at de i en eller anden udstrækning besidder tyskkompetencer. I det følgende vil det derfor dreje sig om, hvordan de interviewede beskriver deres egen brug af tysk (3.2.2), og hvordan de beskriver brugen af tysk på arbejdspladsen generelt (3.2.3.).

3.2.2. Om de interviewedes brug af tysk

Frederik (F2) og Ditte (F4) giver udtryk for, at tysk er et vigtigt arbejdsredskab. De kommer begge fra store virksomheder med henholdsvis 1500 (F2) og 3000 (F9) medarbejdere i Danmark. Frederik har arbejdet længe for virksomheden i det tysktalende område af Schweiz. Han sidder nu på hovedkontoret i København og modtager stadig mange mails på tysk – et sprog, som han altså stadig bruger som arbejdsprog.

Dittes tyske er ikke så godt, siger hun, men det ser hun som en strategisk fordel. Hun synes, at det skaber en vis balance at have magten som hørende til moderselskabet og så udligne dette i et vist omfang gennem at vise sproglig utilstrækkelighed. I modsætning til Frederik griner hun meget, når hun omtaler sit tyske: ”På den ene side er det mig, der bestemmer, men alligevel, så øh ha ha, så ha ha, så kan de grine lidt af den måde, jeg siger det på, ha ha” (Ditte, F9).

Hendes erfaring er dog, at jo bedre tysk man kan, desto bedre forhold får man til de tyske medarbejdere, og hun nævner, at selskabets tyske sprogkurser er de mest besøgte (Ditte, F9).

Tanja fra F10, en af de mindre virksomheder, taler også tysk til de tyske praktikanter, lige som til dem, der ringer fra kontoret i München.

Disse tre medarbejdere bruger deres tyskkompetencer aktivt i den formelle virksomhedskon-

³Informanterne er som nævnt anonymiseret, og der er derfor ikke tale om informanternes rigtige navne.

⁴Der skelnes mellem ’store’ og ’små’ og ’mellemstore’ virksomheder (SMV); grænsen ligger ved 250 personer.

tekst. Den ene, Frederik, bruger tysk som det primære arbejdsprog i kontakten med tysktalende, den anden, Ditte, til at udligne magtforholdet mellem moderselskabet og datterselskaberne. Den tredje, Tanja, bruger også sit tyske og anerkender tyskkompetencer i F10 som en særlig ressource i den danske internationale virksomhedskontekst: ”Altså, vi har tre rigtig gode tyske konkurrencer i øjeblikket, og der er det klart, der er det altså bare en fordel at kunne en masse godt tysk” (Tanja, F10). Hun fremhæver dog også, at det primært anvendte sprog i F10 er engelsk; det samme nævnes af de fleste i forbindelse med omtalen af tysk, som det også fremgår af følgende.

Da Julie startede i F4, var tysk koncernsprog, og hun var nødt til at lære det og brugte det dengang altså strategisk. Nu har engelsk overtaget, og hun har ikke så meget brug for tysk længere:

Jeg blev jo født ind i firmaet, dengang koncernsproget var tysk, så der måtte jeg jo lære mig tysk, øh, men det er jo rustet lidt. De sidste år har jeg ikke brugt det så meget. (Julie, F4)

Helle (F4) kan godt forstå tysk, men vælger ikke at bruge det, for det er hun ”ikke ret god til”:

Jeg har mange kontakter til Tyskland, fordi vores hovedsæde ligger i Köln, så derfor så har vi mange kontakter dernede. Det foregår ikke på tysk, for det er jeg ikke ret god til. Jeg kan faktisk godt forstå rigtig meget af det, fordi, da jeg startede for mange år siden, var meget på tysk, dengang også, inden man valgte engelsk, men øh, når ikke jeg har snakket det i så mange år, så (.). Det bliver bare for besværligt, ja, og når engelsk er koncernsprog, så, så er jeg doven, ha ha ha. (Helle, F4)

For både Julie og Helle gælder, at da tysk var F4s koncernsprog, var de nødt til at bruge deres tyske, men nu hvor engelsk er koncernsprog, bruger de ikke længere tysk så meget.

Der er en række informanter, der tematiserer deres manglende og/eller aftagende sproglige kompetencer i tysk, og det er påfaldende, som det allerede fremgår ovenfor i tilfældet med Dittes omtale af sit mangelfulde tyske, at nogle af informanterne latterliggør deres tyskkundskaber og taler om ’pjattetysk’ og ’tysk på hyggeniveau’ (Marie, F3). Her er det Signe, der omtaler sit tyske:

Vores tyske divisionsdirektør forstår stort set alt dansk, det skal man lige, det skal man lige huske, når man står sammen med ham, så (.). men han har et godt sprogøre øhm [...] Han forstår ikke mit tyske, vil jeg skynde mig at sige, selvom jeg forsøger hahaha-ha og forleden dag tal- forsøgte jeg at tale tysk oppe i kantinen bare sådan noget for sjov-tysk (Signe, F1)

3.2.2.1. De uformelle kontekster

Marie fra F3 siger, at hun udelukkende bruger engelsk og dansk i sin professionelle hverdag, men hver dag hører hun rigtig meget tysk og noget italiensk, fordi der er mange tysk- og et par italiensktalende ansatte. Det lader til, som også andre undersøgelser har vist (fx Tange og Lauring 2009,

Lønsmann 2011), at smalltalken gerne foregår på medarbejdernes førstesprog, for der er mange andre lignende udtalelser, fx: ”Koncernsproget er engelsk [...] men at man tit og ofte lige falder tilbage i sit, i sit hjemlands sprog” (Frederik, F2). Og:

Folk er hurtige til at slå over på dansk eller deres eget sprog, når de sidder og snakker, smalltalker (.) lidt indimellem (.) så det er ikke sådan, at vi er inkluderende hele vejen rundt (Signe, F1)

Dette gælder også de skandinaviske medarbejdere, der begynder at bruge mindre engelsk, når de ”lærer hinanden bedre at kende” (Signe, F1).

Også i F7 anerkendes, at man vælger sit førstesprog i uformelle samtaler med andre førstesprogstalende, men at man selvfølgelig veksler til engelsk for at inkludere, hvis der kommer nogen forbi. Der er dog også varianten, hvor informanten ikke regner med eller hører andre sprog end engelsk (og dansk) i kantinen:

Hvis du går ned i kantinen, så vil du gå forbi flere borde, hvor der bliver talt engelsk, altså sådan er det, og så er det fordi, der sidder nogen øh fra en anden kultur. (Rikke, F12)

Felix, østrigeren, siger, at han udelukkende bruger engelsk som arbejdsprog, men til frokosten kan han da godt finde på at tale tysk med andre tysktalende. I de mere uformelle kontekster på arbejdspladsen er dette ifølge ham svært at undgå, for ”[...] natürlich ist es leichter in seiner Muttersprache über was zu reden” (Felix, F6). I F6 prøver de ifølge Felix at undgå disse grupperinger (hvorfor og hvordan forklares ikke), men:

Jeder setzt sich dahin, wo er sich am wohlsten fühlt. Wenn er sich sein Essen holt, und da ist ein Tisch mit Leuten, wo er weiß, die reden meine Sprache, dann setzt er sich dahin. (Felix, F6)

3.2.3. Om brugen af tysk i virksomheden

Mange firmaer har førstesprogstalende ansatte ud fra devisen om, at fx til tyske projekter

”[...] er det bare unægtelig nemmere at have nogle tyskere på den sag” (Tanja, F10), at ”[d]et er nemmere for en franskmænd at henvende sig til et fransk marked” (Marie, F3), og at det er ”vildt fedt” (Signe, F1) at have ansat en kinesisk medarbejder, der kan møde kineserne på lokalsproget.

De flersprogede kompetencer bryder også klart igennem i disse data. Ud over tilstedeværelsen af førstesprogstalende expats, så kommer der også fortællinger som fx Signes (F1); til daglig bruger hun dansk og engelsk, men da hun var i eksport, brugte hun også tysk, fransk og

spansk og tilføjer, at de i eksportafdelingen bruger mange sprog, når der kommunikeres med distributører og kunder. Det er altså også i høj grad lokalt bestemt i forhold til, hvilken afdeling man arbejder i. Fx kan sprog også være en vigtig faktor, hvis man opholder sig på hovedkontoret:

[...] [V]ores hovedkontor ligger i den fransktalende del af Schweiz, så der bliver talt rigtig, rigtig meget fransk på vores hovedkontor. Der bliver talt, jeg tror faktisk, der bliver talt mere fransk, end der bliver talt engelsk der. Så er man dernede, så vil jeg sige, det er bestemt en rigtig rigtig god ting at kunne fransk. Tidligere, tror jeg, det var et must. Det er det ikke længere, så, så man er ved at flytte sig lidt væk fra det, fra det franske. (Sidsel, F11)

Det lader til, at sproglige kompetencer overordnet bliver sat ind ved tilfældigheder og den enkeltes kompetencer. Andre sprog end tysk synes også at blive ramt af denne tilfældighed: Sanne (F7) siger fx, at hun ikke bruger andet end engelsk og dansk i sin hverdag og enkelte gange spansk sammen med spanske medarbejdere, men mest for sin egen skyld, og Rikke (F12) bruger kun spansk, hvis hun 'skal':

Dansk og engelsk er ligesom det, vi kører på, og altså, der er ikke rigtig nogen af dem, som ikke taler engelsk. Så jeg taler spansk, hvis jeg skal, jeg har boet i Venezuela i to år og altså det, men, men ikke rigtig noget, jeg har haft brug for på noget tidspunkt, altså. (Rikke, F12)

I forbindelse med, at F9 snart får en tysk udsending på besøg efterspørger intervieweren, hvilke sprog, Ditte regner med, vil blive brugt i den forbindelse. Hun svarer, at lige netop denne her udsending faktisk kan noget dansk, men ellers engelsk, og intervieweren bliver mere direkte: "Så det er ikke sådan, at I tænker, at der er nogen, der bruger tysk med ham?" Og Ditte svarer:

Jo, det vil der nok være. Jeg vil nok også selv gøre det lidt også for at øve mig selv, ha ha, vi har så også både en sønderjyde, der kan ganske udmærket tysk og, ha ha, vi har flere medarbejdere derinde, der højst sandsynlig vil tale tysk med ham. (Ditte, F9)

På denne måde kan man tale om, at der skal noget ekstra til fra interviewerens side, for at brugen af andre sprog end dansk og engelsk dukker op i interviewet. Hvis man gerne vil vide, hvilke sprog der faktisk bliver brugt, kan der ved interviewdata være en fare for, at andre sprog end engelsk og dansk udelades. I alle interviewene, hvor tysk nævnes, bringes dette på banen af den interviewede selv, fx i forbindelse med spørgsmålet om den interviewedes egne sprogkompetencer eller projekter/hovedkontor i tysktalende lande og/eller tyske ledere. Men når det handler om den faktiske brug, skal der som i ovenstående eksempel ofte spørges direkte ind til, hvilke sprog der bruges i en specifik situation, her med tyskere. Dette kan jævnføres med Lønsmanns resultater, hvor der høres tysk på gangene, selvom det ikke nævnes i interviewene (se fx Lønsmann 2011: 104).

Denne diskrepans mellem repræsentation og observeret brug er et vigtigt element i beskrivel-

sen af sprogbrug i virksomheder, som følgende eksempel fra F4 også viser. I F4 er sprogbrugen bundet til en eksplicit strategi, hvor der tales om engelsk som *firmasprog*, dvs. det sprog, der primært bruges til eksternt kommunikation med kunder, moderselskabet og de andre datterselskaber på møder, eksternt såvel som interne (i det danske datterselskab); til gengæld tales der om dansk (norsk og svensk, se også Barfod 2018) som *socialt sprog*. Gennem observationer af en af arbejdspladserne (F4) blev det dog også klart, at der er en implicit sprogbrug, hvor dansk (svensk og norsk) uden for møderne er det *primære arbejdssprog*. F4 er et datterselskab til et tysk selskab, hvor tysk ved overgangen til engelsk som koncernsprog (for cirka ti år siden) mistede sin fremtrædende rolle. Nu viderestilles opkald fra tyskere, når der skal forhandles, til dem, der (tilfældigvis) kan tysk. Disses tyskkompetencer er i denne virksomhed dog ikke noget, der tales om i interview om sprogbrugen i firmaet, og kompetencerne opkvalificeres ikke; de er bare noget, der er.

Virksomhederne indgår på forskellig vis i sprog- og kulturmøder med tysksprogede lande og deres repræsentanter. Således siger Helle om at arbejde i et datterselskab til et tysk firma: "Det giver jo et naturligt tryk" (F4). Signe (F1), Frederik (F2) og Ditte (F9) nævner tysk, fordi der er en tysk direktør i deres respektive virksomheder. Sidsel fra F11 med hovedkontor i Schweiz nævner, at nu, hvor der er mange tyskere ansat, hører man af og til tysk på gangene: "[...] [P]å et tidspunkt var det meget det franske, og nu er det faktisk meget det tyske" (Sidsel, F11).

Der er i forlængelse heraf en tendens i data til, at informanternes repræsentation af tysk kultur i Danmark peger på en stærk normativ opfattelse af denne kultur, her i Signes version:

[...] [P]roduktionsenheden har indtil for nylig haft en dansk direktør og så med reference til en tysk divisionsdirektør, som er meget europæisk i sin tilgang. Han er meget lidt tysk tysk, den vej rundt, og altså det, det er også derfor, det fungerer [...]. (Signe, F1)

Det fremhæves her som noget positivt ikke at være 'tysk tysk'.⁷ Derudover afbøder det det 'tysk tyske' at lære sig det lokale sprog dansk:

Hun [den tyske chef] har jo åbenbart sagt: Jamen, det her [at lære dansk], det giver hun et godt skud, ikke? [...] Så der har du igen den der, hvad skal vi sige, kulturelle dimension, modsat det at du er i stand til at tale sproget. Så kan folk her måske godt tilgive hende, at hun tager en mere hierarkisk indstilling til tilværelsen, fordi hun taler dansk jo, ikke? Altså, det er jo respekt, så kan du komme af sted med mange ting. (Frederik, F2)

Opsamlende kan siges, at repræsentationen af tysk i data fordeler sig som følger: Flertallet (otte) af de interviewede taler i en eller anden udstrækning tysk, og tyskkurset nævnes i et af interviewene som det mest besøgte (F9). Tre af de interviewede bruger sproget produktivt og aktivt i deres arbejdsliv. To brugte det meget aktivt, indtil engelsk blev koncernsprog, nu bruger de det primært receptivt. De fleste af de interviewede nævner, at de primært bruger engelsk, og der er en tendens i data til at omtale tyskkompetencer som aftagende og til at latterliggøre egne tysksprogede evner. Tysksprogede ansatte bruges strategisk, idet de fx sættes på de projekter, der

⁷'tysk tysk' må være en form for understregning af den stereotype opfattelse af tyskere som formelle, direkte, grundige med hang til strukturer, orden og regler (se fx Koop et al. 1994).

foregår i Tyskland. Til repræsentationen af det tyske hører også, at der i tre af de 12 firmaer nævnes en tysk direktør (F1, F2 og F9); at de tysksprogede ansatte i firmaerne taler tysk sammen, og at der viser sig en normativ tilgang til tysk, som kommer til udtryk i følelsen af ikke at være god nok til det tyske, og at man gør sig til grin.

3.3. Repræsentationsdata i et sproghierarkisk perspektiv

I følgende vil vi forsøge at uddrage sproghierarkier med udgangspunkt i tredelingen af det fremherskende sproghierarki i Danmark i forhold til de analyserede data, hvor det fremherskende og nationale sættes over for det lokale og individet i kontekstafhængige situationer.

De undersøgte interviewdata bekræfter til dels toppen af tredelingen i det fremherskende sproghierarki i Danmark, men tysk og andre fremmedsprog spiller en rolle, selvom indsatsen af disse ikke følger samme strategiske plan som engelsk.

Selvom tysk kvantitativt set nævnes ofte og tydeligvis anvendes i en eller anden udstrækning af størstedelen af de interviewede, så ligger engelsk og dansk i vores data i toppen af hierarkiet og er ikke til at komme udenom i en beskrivelse af sprog i erhvervslivet i 2010'erne. Som de eneste migrantsprog nævnes arabisk, hindi, tamil, thai og tyrkisk; resten figurerer som o-sprogrepræsentationer, og ingen af migrantsprogene indgår i den interviewedes eget repertoire. De sprog, der nævnes som del af de interviewedes repertoire, er dem, der undervises i i Danmark: fransk, spansk, (svensk) og tysk.⁸ Hvilke sprog der ellers repræsenteres, afhænger naturligvis af firmakonteksten, men ellers (og netop også i høj grad) af personlige præferencer og kompetencer, tilfældighed, og af hvorvidt interviewereren spørger ind til brugen af andre sprog.

Repræsentationshierarkiet i Figur 5 er primært kvantitativt udledt af, hvor mange gange de respektive sprog nævnes i interviewene. I figurens midtersektion er det interessant at observere, hvordan de primære skolesprog i Danmark⁹ indtager en langt mere signifikant position, end de gør i den fremherskende tredelte model fra Figur 3.

FIGUR 5. REPRÆSENTATIONSSPROGHIERARKIET OPSTILLET UD FRA INTERVIEWDATA

⁸Angående parentesen om svensk (og norsk) står på de danske skolebørns skema som en del af danskundervisningen i grundskolen. Efter 9. klasse skal eleven kunne: "kommunikere med nordmænd og svenskere" og have "viden om norsk og svensk i letforståelig form".

⁹Med 'skolesprog' er ment de sprog, der undervises i i grundskolen, og som der findes undervisningsvejledning og 'Fælles Mål' til: Dansk (svensk og norsk), engelsk, fransk, tysk og 'almindelige indvandrersprog' (hvilket ikke udspecificeres på undervisningsministeriets hjemmeside); i de gymnasiale uddannelser findes arabisk, dansk (svensk og norsk), engelsk, fransk, italiensk, japansk, (latin), russisk, spansk, tyrkisk, tysk.

Det 'lokale' sproghierarki i Figur 5 blev udarbejdet på baggrund af sprogrepræsentationsdataene som følger: Tallene i parentes angiver, hvor mange af de interviewede der nævnte sproget under interviewet. Engelsk og dansk blev nævnt af alle de interviewede, dvs. lige mange gange, men engelsk placeres øverst pga. kvalitative sprogrepræsentationsdata, der lægger op til en opgradering af engelsk. Engelsk er således et *need to have*: "Vi har atten eller nitten forskellige nationaliteter. Øh, det er ikke dem alle sammen, der taler dansk, så derfor taler vi alle sammen engelsk mange gange i løbet af en dag" (Sidsel, F11). På denne måde anerkendes engelsk som det naturlige og uproblematisk valg, i kraft af at være et *need*, og så er det inkluderende og nemt, fordi alle jo kan det.

I Figur 5's sproghierarki følger herefter de sprog, der i Danmark er de største skolesprog, med tysk i top, efterfulgt af fransk, spansk og svensk. Tysk er repræsenteret som en nutidig, strategisk indsat kompetence, når det handler om førstesprogstalende og bliver ellers anvendt i mere eller mindre grad afhængigt af medarbejdernes individuelle kompetencer. Den store fællesnævner for dem, som faktisk taler om tysk, er, at de otte interviewede nævner sproget i forbindelse med, at de selv kan tysk i en eller anden udstrækning.

Det skal dog nævnes, at der i data også er tegn på, at tysk bliver trængt længere ned i hierarkiet. Særligt tydeligt er det i F4, hvor de to interviewede medarbejdere begge tidligere i udpræget grad har gjort brug af deres tyske, da dette var concernsproget, men nu, hvor engelsk er blevet det, er dette det primære kommunikationssprog. Dog er der også i F4 tale om skjulte sprogreserver: telefonen i F4 stilles nemlig om til de medarbejdere, der (stadig) kan tysk, hvis opkaldet fra Tyskland ikke kan klares på engelsk. Derudover bruger man også de tyskkompetente medarbejdere, når der skal sælges til tyskerne. Til spørgsmål om, hvorvidt disse ansattes sprogkompetencer bliver opkvalificeret, blev der rystet på hovedet; deres sprogbrug blev ikke nævnt i interviewene og kan derved kategoriseres som en *o*-repræsentation, divergerende fra den observerede brug.

På femtepladsen i hierarkiet nævnes kinesisk, norsk, polsk og russisk af tre interviewede, mens finsk og italiensk nævnes af to og derved ligger på en sjetteplads; så sprogkategoriseringen bliver hurtigt en rodet omgang. Allerede her på femtepladsen udgør de sprog, der nævnes af de tre interviewede, en blandet kategori, fordi polsk ikke er et skolesprog i Danmark. På syvende plads har vi portugisisk, der kun nævnes en gang og dermed er på lige fod med de andre nævnte migrantsprog; det står i bunden i den nederste gruppe, selvom det ikke er et 'klassisk migrant-sprog', og selvom det er et af Swaans 12 'supercentrale' sprog; det samme gælder i øvrigt arabisk, der også ligger i bunden af dette hierarki (i nogle firmaer vil arabisk og tyrkisk være handels-sprog, så hvis fx et af de interviewede firmaer havde eksporteret til Tyrkiet, ville tyrkisk nok være repræsenteret i højere grad, og hvis én af de interviewede havde snakket arabisk, ville det nok også være repræsenteret mere end én gang).

Det skal fremhæves, at repræsentationssproghierarkiet i Figur 5 i høj grad er afhængigt af de interviewede firmaers brug af sprog, men også af de interviewedes tilfældige kompetencer inden for sprogene og den forhåndenværende viden om sprogbrugen i de forskellige afdelinger; således viser eksportafdelingerne en større og mere divers sprogbrug, som det fremgår af interviewet med Signe, F1. Dertil kommer interviewerens interesse for sprog ud over engelsk og dansk.

Sproghierarkiklassificeringen ud fra interviewene stiller nogle grundlæggende spørgsmål til, hvilke præmisser der tages højde for ved en hierarkisering, og afslører, hvor usikker og lokalt

betinget denne klassificering er, særligt alle andre steder end i toppen af hierarkiet. Tendensen i disse data tyder dog på, at det fremherskende sproghierarki i en dansk virksomhedskontekst i hvert fald bør udvides med de sprog, der undervises i i Danmark, herunder i særlig grad tysk. Vores data lægger derfor op til, at tredelingen i en dansk virksomhedskontekst udvides med en midtersektion. Sprogbrugen lader dog til at være afhængig af de ansattes repertoire og firmaets brug af førstesprogtalende; med andre ord er brugen af andre sprog end dansk og engelsk lokalt betinget. Hvor engelsk vinder mere og mere terræn i de formelle virksomhedskontekster, lader sprogbrugen i de uformelle kontekster til at være præget af først og fremmest det lokale sprog, dansk, men også mere generelt af en førstesprogspræference i smalltalken. Om en analyse af sprogvalg i en af disse uformelle kontekster, så som i F3s frokostpause, bekræfter dette billede, er følgende en undersøgelse af.

4. Sprogvalg i en international virksomheds uformelle kontekster

4.1. Databeskrivelse og metode

Datagrundlaget for sprogvalgsanalysen er optagelser af frokostpausen i F3, en international virksomhed i Danmark. F3 er ikke udvalgt på baggrund af specifikke krav til analyseobjektet. Det er, som de 12 firmaer, der lagde data til sprogrepræsentationsanalysen, et flersproget, internationalt firma i Danmark, der gav tilladelse til optagelser af tre frokostpauser til forskningsbrug. Det, der derudover udmærker dette firma, er, at det på optagelsestidspunktet lå på vippen til at acceptere engelsk som firmasprog pga. den voldsomme stigning i antallet af medarbejdere, der ikke kunne dansk; men da dette skridt endnu ikke var taget, holdt det stadig fast i dansk som et nyttigt sprog, også fordi det af ledelsen blev anset som et vigtigt element i de transnationale medarbejders integration i det danske samfund og dermed i fastholdelsen af dem i virksomheden. Det høje antal af ansatte med tysk som førstesprog gjorde firmaet ekstra interessant for en undersøgelse af, om et andet sprog end dansk og engelsk (i dette tilfælde tysk) ved sit høje antal af førstesprogtalende blandt medarbejderne ville spille en rolle i en uformel kontekst.

Den her følgende sprogvalgsanalyse præsenterer en række illustrative eksempler fra et datasæt bestående af tre dages videooptagelser af en frokostpause i denne internationale virksomhed. Selvom frokostpausen vitterlig er en velrepræsenteret, dagligt forekommende begivenhed på det globale arbejdsmarked, er der ikke mange forskere, der har beskæftiget sig med den. Som direkte forskningsobjekt ses den hos Laursen (2008), Negretti & Garcia-Yeste (2014) og Barfod (2018); mere perifert, men som en væsentlig baggrund i forhold til sprogbarrierer og de forskellige sproggrupper findes den omtalt hos Tange & Lauring (2009), Lüdi et al. (2010) og Lønsmann (2011).

Der blev optaget i tre dage (30.9.-2.10. 2013) fra klokken 11-13 med fem kameraer (A, B, C, D, E), så hele frokostlangbordet samt køkkenbordet kunne blive optaget. Der var opsat fire mikrofoner (a, b, c, d), tre på selve bordet og en på buffeten. Dette har i alt givet næsten 30 timers optagelser, hvori der samtales i 441 minutter; af dem foregår 33 på tysk. Når tyskerne i øvrigt optræder på optagelserne, er det i samtaler på dansk og engelsk (disse data foreligger delvist transskriberet).

Indledningsvist blev sprogsift fra dansk til andre sprog end engelsk identificeret og kodet i ELAN. Herefter blev de relevante steder transskriberet i CLAN til efterfølgende detaljeret ana-

lyse, og illustrative eksempler på sprogvvalg blev udvalgt.

Analysen er en eksplorativ, kvalitativ analyse af sprogpraksis med eksemplificering af, hvordan brugen af sprogskift (og særligt skift fra/til tysk) praktiseres i virksomhedens uformelle kontekster.

Følgende baggrundsinformationer om firmaet er baseret på et interview med HR-leder Marie, F3. Interviewet fandt sted i 2013 og indgår også i vores sprogrepræsentationsdata; det blev optaget og varede 39 minutter (foreligger delvist transskriberet). Der blev derudover gjort observationer i firmaet og stillet opfølgende spørgsmål per mail.

Virksomheden blev stiftet i 2004 og arbejder med online spillevirksomhed. I 2013, hvor optagelserne blev lavet, var der 37 ansatte. Fra start af har der været mange udenlandske freelancere, som delvis arbejdede uden for Danmark. Ledelses- og medarbejderstaben på 37 består primært af folk med dansk som førstesprog (19). Hovedparten af de udenlandske medarbejdere, der arbejder på kontoret i København, er tyskere (9). I 2013 så nationalitetsfordelingen således ud: 19 danske ansatte, ni tyskere, to englændere, to franskmænd, en italiener, en russer, en serber (der ikke deltog i optagelserne), en spanier og en svensker – i alt ni forskellige nationaliteter.

Frem til 2013 er de udenlandske ansatte blevet rekrutteret i Danmark og kunne allerede dansk, da de startede. Firmasproget er dansk, og det er vigtigt for ejerne, at deres medarbejdere lærer og kan dansk, bl.a. fordi virksomheden ser beherskelsen af lokalsproget som en forudsætning for, at integration i det danske samfund er mulig. Denne integration ses igen som forudsætning for, at medarbejderne bliver i Danmark og på arbejdspladsen, hvilket klart ses som værende i arbejdsgivers interesse. Først i 2013 er firmaet begyndt at hente medarbejdere ind til kontoret i København fra udlandet. Som konsekvens af diversiteten overvejer arbejdsgiver i 2013 at ændre firmasproget til engelsk, da ikke alle længere kan dansk.¹⁰

Ifølge F3's HR-leder Marie er der forskel på sprogkrav til faglig og social samtale, da det er mere ekskluderende at bruge andre sprog end dansk og engelsk, hvis samtalen er på det sociale niveau, end hvis det er fagsnak. Ifølge hende er det en fordel for medarbejderne selv at tale et sprog, som alle kan være med på, så de hverken ekskluderer eller bliver ekskluderet. De to medarbejdere, der taler italiensk sammen (spanieren kan italiensk), er således af ledelsen blevet opfordret til at tale engelsk sammen, især når de taler socialt, for ikke at ekskludere/ blive ekskluderet. Tyskerne bliver til gengæld opfordret til at tale dansk sammen, når de taler om sociale emner. Dansk, engelsk, tysk og italiensk bruges altså i intern kommunikation; når det gælder italiensk, fremgår det af interviewet, at det ikke er acceptabelt, fordi kun to kan det. Det vigtigste princip, der også går igen i interviewet med HR-lederen, er, at man ikke må tale et sprog, som de andre ikke forstår; således er italiensk ikke tilladt, mens tysk er lidt mere acceptabelt, fordi flere forstår det. På sprogrepræsentationsplan er det altså i denne virksomhed dansk, der er det herskende default sprog, selvom der er medarbejdere, der ikke kan det, mens engelsk ses som det mest inkluderende sprogvvalg, fordi netop alle kan det.

4.2. Valg af tysk i frokostpausen

De syv tyskere, der optræder i optagelserne, er Anna, Jens, Kathrin, Julian, Konrad, Jonas og Thomas (deltagerne er anonymiseret). Ydermere er der to tyskere i firmaet, Tim og Adam (begge to spro-

¹⁰I 2018 er der over 100 medarbejdere. Selvom det endnu ikke eksplicit er blevet besluttet, er firmasproget de facto engelsk i dag.

gede), der dog i løbet af optagelserne på intet tidspunkt taler tysk. Thomas og Anna er også tosprogede med dansk og tysk og er opvokset i Nordtyskland, mens de andre tyskere har lært sig dansk i løbet af de år, de har boet i Danmark (deres danskniveau er meget højt). Det overordnede billede af den tyske sprogbrug i frokostpausen er dog, at de syv tyskere i samtaler med hinanden foretrækker tysk, så længe der ikke er nogen ikke-tysktalende til stede. Da der er mange tyskere ansat, er tysk det næstmest brugte sprog i virksomhedens frokostpause; samme tendens til førstesprogpræference ses hos danskerne, men også hos Paula (italiener) og Juan (spanier), der primært snakker engelsk i optagelserne, men med det samme slår over i italiensk (som Juan også taler), når ingen andre længe deltager i deres samtale.¹¹ Derudover er der et kort eksempel på, at de to franskmænd taler fransk sammen. Der regnes altså med, at medarbejdere taler andre sprog i virksomhedernes mere uformelle kontekster, hvilket eksemplerne i det følgende også bekræfter.

Ser man på det overordnede billede, der tegner sig af sprogvalget i denne virksomheds frokostpause, foretrakkes tysk af førstesprogstalere af tysk. Dansk vælges, som HR-lederen Marie siger, per default. Engelsk vælges kun af dem, der ikke kan dansk, og kun, hvis de ikke deler et andet sprog og ikke ekskluderer nogen ved at tale dette andet sprog. Hvis der støder en ikke-dansktalende person til en gruppe, skal denne person som hovedregel selv tage initiativ til samtale, ved fx at stille et spørgsmål på engelsk, for at blive deltager i samtalen. Tysk vælges, hvis der kun er tyskere til stede, dansk, hvis der kommer en til gruppen, der kan dansk. Det danske henholdsvis tyske sprogvalg fortsætter, selvom den, der kommer til gruppen, ikke er kompetent i disse sprog, medmindre denne selv aktivt bryder ind i snakken med sprogvalget engelsk.

4.3. Førstesprogspræference og skift til dansk per default

Generelt lader det tyske i disse optagelser til at være reserveret til samtaler mellem førstesprogstalere af tysk. Lige så snart, der er en dansker til stede, slår samtalen over i dansk. Der er ikke blevet observeret nogen tilfælde af ikke-tyskere, der deltager i samtaler på tysk, og kun et par enkeltstående tilfælde, hvor en dansker siger noget på tysk.

I følgende eksempel har Jonas og Thomas, begge tysktalende, siddet alene ved langbordet og talt tysk; tyske Kathrin er kommet til, og de tre tyskere snakker tysk sammen, indtil Helle, der er dansker, sætter sig:

Eksempel 1¹²

21	Thomas:	Hattet ihr gestern einen stressigen Tag? (1.7) Ihr wart lange
22		hier, ne?
23	Pause:	(1.0)

¹¹Italiensk og spansk kan på samme måde som dansk, norsk og svensk være gensidigt forståeligt, uden at deltagerne nødvendigvis har studeret hinandens sprog (se for spansk og italiensk interkomprehension ('Romance-esque') Block 2010 og for interskandinavisk forståelse Barfod 2018). De ville i så fald indgå i en receptiv flersprogethedssamtale (hver deltager producerer sit eget sprog og reciperer modtagerens), hvilket dog ikke er tilfældet her, da Juan har studeret italiensk og taler flydende (nord)italiensk.

¹²Følgende transskriptionstegn er anvendt, når den forudgående lyd strækkes ud :, når noget siges hurtigere Δ, lavere °, når toppen af et overlap skal markeres [ ] og bunden [ ], når der optræder et uforståeligt ord eller sætning xxx. Tallet i parentes angiver en pause og dens længde målt i sekunder (0.3), hvis kun (.) angives, varer pausen mindre end 0.2. Forfatterens kommentarer er skrevet i kursiv.

- 24 Kathrin: Hmm, wir müssen schon essen.
 25 Pause: (0.2)
 26 Thomas: Oder was, ja.
 27 Pause: (0.4)
 28 Kathrin: Ne, Quatsch, aber viele Sachen einfach nur zu tun.
 29 Pause: (0.2)
 30 Thomas: Ja.
 31 Pause: (2.0)
 32 Thomas: Die armen Kinder
 33 Pause: (19.0) *Helle sætter sig*
 34 Kathrin: Men man kan sagtens spise fiskefrikadelle uden brød, ik’?
 35 Pause: (0.7)
 36 Kathrin: Eller hvad? (0.2) Ja[a] det kan man godt.
 37 Helle: [Jo]
 38 Pause: (0.3)
 39 Helle: Det kan man go[dt]
 40 Kathrin: [Ja]
 41 Pause: (0.6)
 42 Helle: Jeg har glemt remoulade.
 43 Pause: (0.2) *Helle rejser sig*
 44 Jonas: Det [er nøj]
 45 Kathrin: [Det kan være] ligegyldigt, hvis du ikke har remoulade.
 46 Pause: (0.9)
 47 Jonas: Det er hjemmelavet remoulade.
 48 Kathrin: Ja, det ser altså (1.8) °Δlækkert udΔ°
 49 Pause: (2.0)
 50 Jonas: mm
 51 Pause: (2.0)
 52 Kathrin: mm
 53 Pause: (0.3)
 54 Jonas: hm hm
 55 Pause: (0.7)
 56 Kathrin: Kann man doch gut.
 57 Pause: (0.3)
 58 Jonas: mmm, sehr gut.
 59 Pause: (6.7) *Helle og Søren sætter sig igen efter Jonas’ kommentar.*
 60 Kathrin: Hvordan gik det i Aarhus så, ne, Quatsch, i i Jy[:lland i]
 61 Vestjylland
 62 Helle: [i xxx]
 63 Kathrin: Ja, var du, var det en god fest?
 64 Helle: Ja, det var super fint.

Der er ikke nogen umiddelbar respons på Kathrins valgte samtaleemne med inkluderet sprogsift i linje 33: Fiskefrikadeller. Hun må selv komme igen med et mere direkte spørgsmål i linje 35. Jonas siger, mens Helle rejser sig, ”hjemmelavet remoulade”, og da Kathrin supplerer: ”Ja, det ser altså ... lækkert ud”, fader hendes stemme ud efter ”altså”, og med meget lavere stemme kommer ”lækkert ud”. Kathrin kommenterer, da de tre tyskere igen er alene, på tysk: ”Kann man doch gut”. Helle kommer tilbage, og Søren, der er dansker, sætter sig også ved bordet, og Kathrin spørger Helle efter en lille pause: ”Hvordan gik det i Århus så? Ne, Quatsch i Jylland”, og samtalen fortsætter på dansk. Udsnittet varer lige under et minut (24:14-25:21) og viser præferencen for tysk, når førstesprogstalende er sammen, men også hvordan der med det samme skiftes til dansk, når en ikke-tysktalende deltager kommer til. Sprogskiftet er situationelt (Blom & Gumperz 1972), her foranlediget af, at en ikke-tysktalende sætter sig ved bordet. Begge gange er det Kathrin, der inviterer Helle ind i en samtale ved sprogsift og derved viser en inkluderende adfærd.

4.4. Receptiv deltagelse i tysk samtale

Eksempel 2a og 2b nedenfor er en samtale primært mellem Thomas og Jens på tysk, mens Martin ved hjælp af receptiv forståelse af tysk forsøger at gå fra at være *co-present* til at være *co-participant* i dette *engagement framework* og derved lave en rekonfiguration, der:

[...] involves a pair or group of participants reconstituting their engagement framework to include one or more members who were not previously a party to the interaction. (Hazel & Mortensen 2013: 6)

Optakten til Eksempel 2a initieres af Thomas, der under det meste af denne dags frokost har snakket tysk med Jens og derved ignoreret default-reglen beskrevet i ovenstående. Efter en lille pause i deres samtale læner Thomas sig over mod Jens og snakker endnu lavere, end han normalt gør, så Jens må læne sig ind mod ham for at høre, hvad han siger. De kigger begge to over på tysksprogede Julian, der kigger deres vej. Thomas spørger på tysk, om Julian har hørt, hvad han sagde, hvilket afkræftes, og Thomas fortæller, at han har fundet ud af, at Julian minder ham om Günther Netzer (en tysk tidligere fodboldspiller og indtil 2010 fodboldkommentator i tysk fjernsyn). Martin, der sidder skråt over for Thomas og Jens, bryder ind med sprogsift og en konstatering af, at han savner Günther Netzer.

Eksempel 2a

43	Julian:	Aha.
44	Thomas:	Ja! Er hat genau den gleichen, du hast genau die gleiche
45		trockene Art manchmal.
46	Pause:	(0.7)
47	Jens:	Also von der, von dem Aussehen.
48	Pause:	(0.2)
49	Thomas:	Nein, um Gottes Willen! Nein von der Art her! Wenn du

- 50 sprichst; du hast diese, ich weiß nicht, diesen Humor
 51 manchmal. Es ist genau das gleiche Trockene wie Günther
 52 Netzer. Das ist ja fast ein Kompliment, weil ich meine,
 53 Günther war einer der besten Moderatoren bei der WM
 54 Julian: Ein Kompliment.
 55 Jens: Das ist ja Mobbing total.
 56 Pause: (0.4)
 57 Julian: Ja, schon ein bisschen.
 58 Pause: (0.9)
 59 Martin: Jeg savner Günther Netzer simpelthen.
 60 Pause: (0.5)
 61 Thomas: Hvad?
 62 Pause: (0.6)
 63 Martin: Jeg savner Günther Netzer. Han er stoppet helt, ik?
 64 Thomas: Ja ja.
 65 Pause: (0.7)
 66 Martin: Han var virkelig herlig.
 67 Pause: (1.5)
 68 Jens: Da sieht man, sie haben mal wieder gar keine Ahnung davon.
 69 Thomas: Ja, genau, genau.

Martin markerer receptiv sprogforståelse, hvilket man må antage, at de andre ved, at han har. Martins forsøg på at komme ind i samtalen mellem Jens og Thomas mislykkes dog, og der bliver i første omgang altså ikke slået over i det inkluderende danske, tværtimod, men Martin insisterer og bryder ind i Thomas og Jens' snak igen halvandet minut efter første gang, denne gang med et direkte spørgsmål:

Eksempel 2b

- 102 Jens: Du bist heute auf dem Mobb'tour, e:h.
 103 Thomas: Nö (.) auf Komplimententour, wollte gerade sagen
 104 Konfirmandentour.
 105 Jens: Pass du auf.
 106 Pause: (0.9)
 107 Martin: Hvem er egentlig kommentator på ZDF for tiden?
 108 Er det no[gen man] kender?
 109 Thomas: [Béla Ré]thy eller (.) er det ikke det?
 110 Jens: Altså, du mener, før kampen går [i gang]?
 111 Martin: [ja]
 112 Jens: Øhm, det er, jeg tror, det er Beckmann og Olli Kahn.
 113 Martin: Oliver Kahn, ja.
 114 Jens: Jeg tror, at nemlig Mehmet Scholl, næ, Mehmet Scholl og

- 115 Beckmann er sammen, og Oliver Kahn og...
 116 Thomas: Og hende der kvinden dér.

Denne gang har Martin mere held med sig, og hans spørgsmål udløser en samtale om fodbold på dansk, som alle deltager i. Denne succes i anden omgang kunne have at gøre med, at Martin denne gang stiller et direkte spørgsmål, hvilket også i forbindelse med engelsk er med til at ratificere overgangen fra co-præsens til co-deltagelse i en samtale.

Afslutningsvist kommer her et eksempel med tysk, der viser sprogvalgsnormen i denne virksomheds frokostpause (Eksempel 3, i afsnit 4.5).

4.5. Sproglig norm

Eksempel 3 viser tydeligt de deltagendes bevidsthed om, at man kan ekskludere andre ved at tale tysk. Uddraget finder sted cirka ti minutter efter Eksempel 1. Ud over Thomas, Jonas, Kathrin, Helle og Søren er Martin, Louise og Morten kommet til (alle tre dansktalende). Samtalen er forløbet på dansk, og alle har deltaget. På samme tid rejser Martin, Jonas, Thomas og Morten sig for at hente mere mad. Kathrin, Helle og Louise begynder en samtale på dansk. Da de fire kommer tilbage efter at have hentet mad, begynder Thomas en samtale på tysk med Jonas. Da de således har siddet i en fem minutter lang tysk samtale (alt imens Tim har sat sig ved siden af Søren), drejer Jonas hovedet i retning mod Søren, der sidder i dansksproget samtale med Martin og Morten; Jonas snakker stadig tysk (linje 225). De kigger alle på ham, inklusive hans egentlige samtalepartner, Thomas, men ingen siger noget, før Martin udbryder "Was?" (linje 227). Thomas siger: "Mach ich" (linje 229), og Jonas siger: "Ej, undskyld! Taler vi for for for tysk?" (linje 230). Martins svar overdøves desværre af Thomas, der på dansk begynder at snakke om, at den tyske nationalsang blev sunget til firmaets Oktoberfest, og alle begynder at snakke med om det:

Eksempel 3

- 225 Jonas: Kannst die Spiele der deutschen Fussballnationalmannschaft
 226 gucken.
 227 Pause: (1.5)
 228 Søren: Hm?
 229 Martin: Was?
 230 Pause: (0.5)
 231 Thomas: Mach ich.
 232 Jonas: Ej, undskyld! (1.1) Taler vi for for for tysk?
 233 Pause: (0.2)
 234 Thomas: Ej, jeg kom lige i tanke om, vi stod,
 235 [vi vi hørte den tyske national] øh sang der til oktoberfest.
 236 Martin: [xxx gradbøjningerne]
 237 Pause: (0.3)
 238 Louise: Og hvad skete der for, at der ikke var nogen af jer, der

- 239 kendte den?
 240 Pause: (0.7)
 241 Helle: Var der ikke det?

At Søren føler sig inddraget, skyldes højst sandsynligt, at Jonas kigger i hans retning. Det gør han muligvis, fordi Tim (tosproget) har sat sig to stole længere henne. Tim reagerer dog ikke før Martins "Was", der følges op af Jonas' sprogskift. Herefter undskylder Jonas og spørger, om de snakker for tysk. Undskyldningen viser sprogvalgsnormen til frokosten og bekræfter analysen om, at default sprogvalg er dansk, og at man kan snakke for meget tysk. Sproghierarkiet i virksomheden tydeliggøres her: dansk er det primære kommunikationssprog i F3, og med brugen af tysk kan man ekskludere dem, der ikke taler tysk. Det umiddelbare sprogskift til det lokale sprog, her dansk, når en ikke-tysktalende kommer til frokostbordet, iagttages ikke, når en ikke-dansktalende sætter sig, hvor skiftet skulle have været til det inkluderende engelsk.

4.6. Opsamling af sprogvalgsdata i et sproghierarkisk perspektiv

Sproghierarkiet, der kan udledes af vores data ud fra sprogvalg i praksis, stemmer i dette firma delvist overens med det, som sprogrepræsentationen i interviewene viste: Der er en klar præference for at bruge sit førstesprog, der, ud over dansk her, primært er tysk pga. sammensætningen af medarbejderne. Dansk som andet-/fremmedsprog bruges kun af tyskerne. De resterende otte transnationale medarbejdere bruger engelsk. Samtidig ses en beredvillighed til at skifte til dansk i det øjeblik, der kommer nogen til bordet, der ikke har tysk som førstesprog. Således ser denne del af sprogrepræsentationsniveauet, eksemplificeret ved HR-lederens udsagn om dansk som default-sprog i firmaet, umiddelbart ud til at stemme meget godt overens med praksis.

Eksempel 3 viser også, hvorledes tysk kan bruges til at ekskludere ikke-tysktalende, samt normen om, at det ikke er i orden at ekskludere på denne måde; det kunne være derfor, at de tysktalende så beredvilligt skifter til dansk, fordi der generelt er konsensus om, at man ikke må have en sprogligt ekskluderende adfærd. Denne beredvillighed til sprogskifte ses dog ikke, hvis den, der kommer til bordet, ikke har danskkompetencer til at deltage i samtalen, men kun behersker engelsk.

Ifølge HR-lederen er engelsk det inkluderende sprog, hvilket naturligvis forudsætter, at alle, der deltager i frokosten, mestrer engelsk på højt niveau og derved ville kunne deltage i samtaler på engelsk. I praksis er det dog dansk, der bruges inkluderende, særligt af tyskerne (og med HR-lederens accept, som det fremgår af hendes opfordring til tyskerne om at bruge dansk).

Engelsk kan bruges for ikke at blive ekskluderet, men det kræver ekstra interaktionelt arbejde at blive inkluderet i en samtale, hvis man kun har engelsk (og ikke lokalsproget) til rådighed. Det lader til, at engelsk repræsenteres som inkluderende, fordi 'alle' kan det, tysk som mindre inkluderende, fordi færre kan det, og italiensk som endnu mindre inkluderende. Dansk ses i kraft af sin status som lokalsproget som inkluderende, selvom ikke alle kan det.

At udlede et sproghierarki ud fra interaktionssprogvalgsdata er ikke gjort før, og indledningsvis må præmissen for det sprogvalgshierarki, som skinner igennem i data fra F3 derfor diskuteres.

Hvis man udleder et hierarki kvantitativt ud fra de sprog, der blev brugt i de tre dages optagelser (dansk, engelsk, fransk, italiensk, svensk og tysk), kan følgende opstilling udtrages, hvis man i første omgang går ud fra antallet af ansatte, der bruger sprogene i optagelserne (se Figur 6):

FIGUR 6. SPROGVALGSHIERARKIET SOM UDLEDT AF DEN KVANTITATIVE SPROGBRUG I OPTAGELSERNE

dansk (svensk) (27 af 29)
engelsk (20 af 36)
tysk (7 af 9)
fransk, italiensk (2 af 2)
ikke-valgte sprog, fx russisk, spansk (1 af 1)

Det første tal i parentesen angiver, hvor mange der taler det pågældende sprog i optagelserne, mens det andet tal angiver, hvor mange af F3s i alt 36 medarbejdere der behersker det pågældende sprog. Der er således 26 medarbejdere, der bruger dansk i optagelserne, samt én svensker, der i hvert fald med nogle af de ansatte kan snakke svensk og modtage dansk (i et interskandinavisk scenarie). Af disse 26 medarbejdere er 19 førstesprogtalende danskere og ni tysktalende med dansk som første-/andet- og/eller fremmedsprog. Fire er tosprogede dansk/tysk og er taget med i kategorien tysktalende medarbejdere. To af dem bruger hverken dansk eller tysk, men kun engelsk i optagelserne. 20 af de 36, der kan engelsk, bruger engelsk i optagelserne. Syv af de ni ansatte med tysk som førstesprog bruger tysk i optagelserne. Fransk bruges kun i ét tilfælde mellem de to franskmænd.

Af de 36 ansatte er der syv, der ikke kan dansk. Samtlige samtaler, hvor der kommunikeres på engelsk, involverer mindst en af de syv, der ikke kan dansk.

I forhold til sprogrepræsentationsdataene skinner dermed en anden hierarkitendens i sprogvalgsdataene igennem. Det er nemlig dansk og tysk, der ud fra denne kvantitative optælling vil ligge i toppen af sproghierarkiet, og ikke dansk og engelsk, som det ellers ville fremgå af ovenstående hierarki. Der er ingen tvivl om, at hvis man lavede en eksakt optælling af minutantallet på henholdsvis danske, engelske og tyske samtaler, ville førstnævnte være i klart overtal, sidstnævnte i undertal. Men som det er blevet klart fra analysen, er præferencen for at tale sit førstesprog stærkere end den for at tale engelsk. Førstesprogspræferencen skaffer derved den fornødne empiri til Ammons påstand om umarkerethed, når det gælder at vælge at samtale på sit førstesprog (Ammon 2015: 22; der er ingen data i hans bog til at understøtte hans udsagn).

Alle deltagerne har mulighed for at vælge engelsk, men kun to har det som førstesprog, hvorimod 19 har dansk og ni har tysk. Det er vores antagelse, at tysk derfor bruges i højere grad end engelsk. Selvom alle har mulighed for at vælge engelsk, tages valget af engelsk primært af dem, der ikke har mulighed for at vælge dansk eller tysk, dvs. de syv, der ikke behersker dansk og/eller tysk.

I en operationalisering af sproglige hierarkiseringer vil man kunne betragte nogle hierarkier som lineære, som Figurerne 5 og 6 er eksempler på. Hvis man endvidere udvikler et sproghie-

rarki ud fra, hvor mange førstesprogtalende der er i firmaet, ville det ligeledes se lineært ud; se Figur 7.

FIGUR 7. SPROGVALGSHIERARKIET I FORHOLD TIL DE ANSATTES FØRSTESPROG

dansk (svensk) (20)
tysk (9)
engelsk (2), fransk (2)
italiensk (1), russisk (1), spansk (1)

Men dette hierarki underkender tyskernes danskkompetencer og Juans italienskkompetencer, dvs. de individuelle sprogkompetencer, som data viser, bliver brugt i de uformelle kontekster, hvis vedkommendes sprogniveau er højt. Derfor antages her, at det ikke-lineære sproghierarki i Figur 8, der bygger på deltagerens præferencer, er det mest relevante af de tre udledte sprogvalgshierarkier, når det drejer sig om at vise brugen af sprog i det undersøgte firma:

FIGUR 8. SPROGVALGSHIERARKIET I FORHOLD TIL DE ANSATTES PRÆFERENCE FOR AT TALE SPROGET

dansk (svensk)
tysk
engelsk
fransk, italiensk

Pointen bliver her, at jo flere man deler sprogkompetencer med, desto større er muligheden for at kunne tale ens mest foretrukne sprog. Derfor kan tysk og dansk placeres over engelsk. Der er i vores undersøgte kontekst simpelthen flere, der har de to sprog som fælles førstesprog. Her er hierarki-forholdet mellem dansk og tysk svært at bestemme, fordi tyskerne er bedre til dansk end omvendt. Til gengæld kan man inddrage Coulmas' *local language maxim*, der tilsiger, at "[...] the local language should be the first choice for any interaction between a foreigner and a native" (Coulmas 1987: 100) – en maksime, der anerkender tyskernes skift til dansk, da dette er det lokale sprog i denne kontekst.

Engelsk ligger altså i vores data ikke i toppen i sprogvalgshierarkiet, selvom det repræsenteres som det inkluderende valg. I kraft af, at alle i denne kontekst kan engelsk, er det det inkluderende valg, men det er ikke det sprog, der foretrækkes. Også Angouri og Miglbauers undersøgelse af det sproglige element i arbejdshverdagen peger på præferencen for de respektive medarbejders førstesprog; andre sprog end engelsk spiller også her ind i en flersproget virksomheds hverdag (Angouri & Miglbauer 2014: 157).

I vores data ses en tendens til, at brugen af dansk inkluderer i langt højere grad end brugen

af engelsk. Det er dog ikke danskerne, men tyskerne der inkluderer ved deres brug af lokalsproget. Som vist i ovenstående analyse finder der ikke nogen forhandling sted om sprogskifte; der skiftes bare til dansk, når en dansker kommer til bordet. Den samme reaktion forekommer ikke, når det er en ikke-dansktalende, der slår sig ned. Her måtte den tilkomne bryde ind med et spørgsmål for at aktivere et sprogskifte til engelsk.

Tysk benyttes stort set udelukkende af dem, der har tysk som førstesprog. De bruger det i situationer, hvor de er sammen med andre, hvis førstesprog også er tysk. I data forefindes ingen samtaler på tysk, hvor ikke-førstesprogtalende er direkte involveret. Som Angouri & Miglbauer pointerer, "... the participant employees claim that they avoid using English when they share the same L1 as a general rule ..." (2014: 156).

I data ses, hvordan det ikke kun er lokalsproget, men også antallet af førstesprogtalere, der kan have indflydelse på, hvilket sprog der vælges. I F3 karakteriseres tysk som andetsprog i virksomheden, primært fordi der er så forholdsvis mange tyskere ansat, der kan tale sammen på tysk. Tysk er tydeligvis dog kun for tyskere, og dansk tales i data kun af individer med dansk som førstesprog og af tyskere med et meget højt danskniveau; resten bruger primært engelsk (undtagelsen her, bortset fra tyskerne, er de to franskmænd, Jacques og Robert; de sidder dog ikke i nærheden af hinanden til frokosten, men taler kort sammen på fransk, da de mødes ved afrydningen). Derudover er der Paula og Juan, der slår over i italiensk, når de er alene, hvilket de kan pga. Juans sproglige ressourcer (se fodnote 11).

Præferencen for andre sprog end dansk og engelsk bør også ses i lyset af, at et skift til et andet sprog end dansk og engelsk gør samtalen mere eksklusiv: de, der ikke kan det sprog, bliver holdt udenfor. Da mange danskere har et receptivt repertoire at trække på i forhold til tysk, opleves eksklusionen ikke så voldsom, når tyskerne taler tysk. Paula og Juans snak på italiensk ekskluderer derimod flere, da færre kan trække på et sprogligt repertoire inden for italiensk. Derfor synes HR-lederen, at brugen af italiensk er et større problem end brugen af tysk. Hun nævner ikke brugen af fransk, hvilket kunne tyde på, at de to franskmænd ikke taler så meget (fransk) sammen.

Det 'dynamiske' sprogsценarie (Hazel & Mortensen 2013), hvor de individuelle flersprogede ressourcer udfoldes og forhandles i et bevægeligt, hele tiden igangværende spil mellem deltagerne, så snart der er et skift i deltagerrammen, er derfor også relativt begrænset i settings, som ligner dem analyseret ovenfor. Italieneren Paula, der ikke kan dansk, må vælge engelsk, da hendes andre sproglige ressourcer (bl. a. hendes førstesprog) kun kan anvendes i forhold til spanieren Juan, der har lært italiensk. Engelsk kan hun vælge med alle, men dansk ikke med nogen; her er hun begrænset af sine egne sproglige ressourcer, noget som antagelig også gælder for tysk. Når det gælder tyskerne, kan de alle ni vælge tysk, bare der er én af de andre otte til stede; dansk vælges, hvis der er en af de 19 danskere (muligvis også én af de andre tyskere) til stede; og engelsk, hvis blot én af de ikke-dansktalende i blandt alle de 26 ansatte er til stede.

5. Konkluderende bemærkninger

Tysk repræsenteres i denne danske virksomhedskontekst, F3, som en nutidig, strategisk indsat kompetence, særligt når det handler om førstesprogtalende; ellers anvendes tysk i mere eller min-

dre grad, afhængigt af medarbejdernes individuelle kompetencer. Brugen af yderligere sprog er i vores data i højere grad end brugen af tysk lokalt betinget, men også disse sprog er repræsenteret, og en inklusion af denne kontekstafhængige brug i det fremherskende sproghierarki bør diskuteres.

I virksomheden F3, hvor sprogvælget i frokostpausen blev undersøgt, er engelsk det sprog, der inkluderer flest; alligevel lader sprogbrugen i de uformelle kontekster til at være præget først og fremmest af det lokale sprog, dansk, men også mere generelt af en førstesprogspræference i smalltalken. Tysk kan altså dominere i visse hjørner af erhvervslivet i Danmark under specielle betingelser, bl.a. afhængig af medarbejdersammensætningen, dvs. de lokale sproglige ressourcer. Sprogvalgshierarkier er med andre ord kontekstafhængige, og man kan diskutere, om det overhovedet giver mening at sammenligne tidligere opstillede sproghierarkier med sprogvalghierarkiet, som det er beskrevet her, når de første er på generelt, nationalt plan og det andet på individuelt, lokalt plan. Spørgsmålet bliver i den forbindelse, hvordan en analyse af et fremherskende sproghierarki skulle kunne indoptage de til enhver tid kontekstafhængige sprogvalgsanalyser, hvis resultater potentielt strider imod det dominerende resultat. Eller med andre ord: *Hvordan kunne en mere generel sprogvalgsanalyse for fx Danmark se ud, når sprogvælget er så lokalt situeret og afhængigt af deltagernes kompetencer?*

Lund & Risagers og Holmen & Normann Jørgensens sproghierarkier (se afsnit 2) er lavet ud fra den offentlige mening og diskurs, hvor fokus i høj grad har været at sætte dansk-engelsk-problematikken og migrantsprogenes (minus- eller o-)repræsentation på dagsordenen. Daryai-Hansens empiriske undersøgelse af sprogrepræsentationen i offentlige dokumenter bakker op om den tredeling, som de tidligere analyser fremskriver, noget som nærværende artikel delvist også gør. Engelsk og dansk ligger i toppen af det sproghierarki, som kan udtrækkes af begge datasæt i undersøgelsen. Migrantsprogene er nær ved en o-repræsentation og ligger således i bunden. Hvis man går ud fra, at et fremherskende sproghierarki må være baseret på summen eller gennemsnittet af de lokale sproghierarkier, er det meget svært at sige noget om bunden i et sådant sproghierarki, da data er så kontekstafhængige, som de nu en gang er. Fx omtales arabisk, hindi, portugisisk, tamil, thai, tyrkisk kun af en enkelt person i sprogrepræsentationsundersøgelsen, og man kunne mene, at disse sprog derved er overrepræsenteret ved tilfældighed i forhold til de mange andre sprog, der ikke nævnes. Havde vi undersøgt firmaet Arlas eksportafdeling, ville fx tyrkisk og arabisk med sikkerhed have været repræsenteret. Man kunne spørge, om det fremherskende sproghierarki ikke også ville være blevet udfordret i en undersøgelse af en virksomhed, hvor fx tyrkisk var firmaets eksportsprog, eller hvis man havde koncentreret sig om eksportafdelingen i en virksomhed som fx F1. På samme måde kunne det divergente forhold i repræsentation og brugen af tysk i F4, beskrevet ovenfor, ligne en tendens til, at andre sprog end engelsk og dansk ikke repræsenteres, hvis den interviewede ikke personligt har et forhold til sproget, eller hvis interviewerens ikke efterspørger den konkrete brug af sprog i en specifik sammenhæng.

Med hensyn til midten af sproghierarkiet efterlader vor undersøgelse dog ingen tvivl: Data viser, at det tyske sprog står langt stærkere, både hvad angår sprogets repræsentation og sprogvælget, end nyere forskningspublikationer om sprog på arbejdspladsen lægger op til; tysk bør derfor placeres efter dansk i det fremherskende sproghierarki i en dansk virksomhedskontekst. I vores undersøgelse har det drejet sig om konkrete firmaer, lokale kontekster, der gennem den

nutidige repræsentation og brug af tysk udfordrer det fremherskende sproghierarki. Både den nutidige sprogrepræsentation i interviewene og den faktiske brug af tysk efterlader indtrykket af sprogets prominente tilstedeværelse i en dansk virksomhedskontekst.

Det kan altså ikke overraske, at tysk på den ene eller den anden måde, muligvis sammen med de andre skolesprog, dukker op i undersøgelser af praksis i en dansk kontekst, når nu 82% af de interviewede har haft tysk i folkeskolen, og 47% mener at kunne deltage i en samtale på tysk. At tysk i denne undersøgelse repræsenteres som en lattervækkende kompetence, som dels ikke beherskes på højt nok niveau og desuden primært vælges som produktiv ressource af folk med tysk som førstesprog, peger på sprogstereotypiske holdninger til tysk som aktiv ressource. At vi derudover primært har set tysk brugt af danskere som receptiv kompetence i sprogvalgsdata, skal ses i lyset af den stærkere tendens til at vælge sit førstesprog i de uformelle kontekster – en tendens, der igen kan forstærkes afhængigt af antallet af danskere i det undersøgte firma. Sprogvalg er ikke et individuelt valg, men følger konstellationen af minimum to deltagende personer og disses kompetencer.

Antallet af et specifikt sprogs brugere ser ifølge vores data ud til at have indflydelse på både sprogrepræsentationen af dette sprog (det er mere acceptabelt i F3's sociale kontekst at tale tysk end italiensk) og på selve sprogvalget (der er flere at tale sit sprog med). Dermed synes både sprogrepræsentation og sprogvalg at være lokalt situerede fænomener, der er afhængige af folks sproglige kompetencer, præferencer og muligheder for at bruge deres sproglige kompetencer.

Samtidig med at vi opfordrer til yderligere sprogvalgsundersøgelser af uformelle kontekster og firmaers eksportafdelinger for at få et mere varieret og klarere billede af, hvad der faktisk foregår i praksis, fastholder vi på baggrund af disse datasæt og vores analyseresultater, at tysk bør integreres som en del af sproghierarkiet i en international dansk virksomhedskontekst. Tysk bruges ifølge vores data i høj grad også strategisk, hvorfor det i første omgang burde få sin egen fremhævede placering i sproghierarkiet, som Figur 9 giver et bud på.

FIGUR 9. ET BUD PÅ TOPPEN AF 2010'ERNES SPROGHIERARKI MED AFSÆT I DATA FRA EN INTERNATIONAL DANSK VIRKSOMHEDSKONTEKST

I Figur 9 er dansk placeret under engelsk, fordi dansk primært klassificeres som det sociale sprog. Engelsk placeres i toppen af følgende grunde: dels er det valgt som firmasprog i ni af de 12 interviewede virksomheder, der bruges primært engelsk i de formelle virksomhedskontekster, og dels også fordi engelsk inkluderer potentielt flest brugere.

Når det gælder tysk, står det stærkt i de af data uddragne sproghierarkier. Tysk er til stede i virksomheder i Danmark, både som sproglig ressource, der aktivt anvendes hos medarbejderne med andre sprog end tysk som førstesprog, og som foretrukket kommunikationssprog hos

tysksprogede medarbejdere. Tysk skal ikke kun ses som ét blandt flere sprog, men som en selvstændig faktor, der ganske vist på ingen måde længere er på niveau med engelsk, men som bør anerkendes som en allerede anvendt ressource i en international virksomhedskontekst.

Referencer

- Ammon, Ulrich. 2010. World Languages: Trends and Futures. In Nikolas Coupland (ed.) *The Handbook of Language and Globalization*. Oxford: Wiley-Blackwell. 101-122.
- Ammon, Ulrich. 2015. *Die Stellung der deutschen Sprache in der Welt*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Andersen, Anne-Marie. 1997. *Interkulturelle Wirtschaftskommunikation in Europa: Deutschland - Dänemark*. Tøstet: Attikon.
- Angouri, Jo & Marlene Miglbauer. 2014. 'And then we summarise in English for the others': The lived experience of the multilingual workplace. *Multilingua* 33(1-2). 147-172.
- Bacher, Peter, Niels Clemmensen, Kim Mørch Jacobsen & Jakob Wandall. 1992. *Danskerne og fremmedsprog. En undersøgelse af den voksne befolknings sprogfærdigheder*, København: Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning.
- Barfod, Sonja. 2018. On the non-use of English in a multilingual company. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (ed.) *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. Berlin: de Gruyter. 172-193.
- Barfod Lund, Sonja 2017. *Sproglige praksisser i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster med fokus på tysk, svensk og norsk som regionale sprog*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Bellak, Nina. 2014. *Can language be managed in international business? Insights into language choice from a case study of Danish and Austrian multinational corporations (MNCs)*. Ph.d.-afhandling. København: Copenhagen Business School.
- Block, David. 2010. Romance-esque. In David Nunan & Julie Choi (ed.) *Language and Culture. Reflective Narratives and the Emergence of Identity*. New York and London: Routledge. 23-29.
- Blom, Jan Petter & John J. Gumperz. 1972. Social meaning in linguistic structure: codeswitching in Norway. In John J. Gumperz & Dell Hymes (ed.) *Directions in sociolinguistics*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 407-434.
- Coulmas, Florian. 1987. Why speak English? In Karlfried Knapp, Werner Enninger & Annelie Knapp-Potthoff (ed.) *Analysing intercultural communication*. Berlin: de Gruyter. 95-107.
- Coupland, Nikolas. 2010. Sociolinguistics in the Global Era. In Nikolas Coupland (red.) *The Handbook of Language and Globalization*. Malden, Mass.: Blackwell. 1-28.
- Dansk Industri. 2007. *Mere (end) sprog*. København: Dansk Industri.
- Dansk Industri. 2013. *Engelsk som koncernsprog*. Ikke offentliggjort undersøgelse 2013.
- Daryai-Hansen, Petra. 2010a. *Begegnungen mit fremden Sprachen. Sprachliche Hierarchien im sprachenspolitischen Diskurs im Dänemark und Deutschland der Gegenwart*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.
- Daryai-Hansen, Petra. 2010b. Repræsentationernes magt – sproglige hierarkiseringer i Danmark. In Jens Normann Jørgensen & Anne Holmen (red.) *Københavnstudier i tosproget-*

- hed 58. København: Københavns Universitet. 87-105.
- Fredriksson, Riika, Wilhelm Barner-Rasmussen & Rebecca Piekkari. 2006. The multinational corporation as a multilingual organization: The notion of a common corporate language. *Corporate Communications: An International Journal* 11(4). 406-423.
- Grinsted, Annelise. 1994. *Interview Follow-up on the Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe. Questionnaire Survey Denmark*. Kolding: Det erhvervsproglige Forskningsinstitut, Handelshøjskole Syd.
- Haberland, Hartmut & Janus Mortensen. 2012. Language variety, language hierarchy and language choice in the international university. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 1-6.
- Hagen, Stephen. 2001. ELISE. *Udvikling af internationale og sproglige strategier i SMV'er*. Europæisk oversigtsrapport. Københavns Universitet: Center for Sprogteknologi.
- Hagen, Stephen. 2006. *ELAN. Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-07-79_en.htm?locale=fr.
- Hazel, Spencer & Janus Mortensen. 2013. Kitchen Talk – Exploring Linguistic Practices in Liminal Institutional Interactions in a Multilingual University Setting. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (ed.) *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*. Dordrecht: Springer. 3-30.
- Hellekjær, Glenn Ole. 2012. A Survey of English Use and Needs in Norwegian Export Firms. *Hermes – Journal of Language and Communication in Business* 48. 7-18.
- Holmen, Anne & Jens Normann Jørgensen. 2000. Har vi en dansk sprogpolitik? Om holdninger til sproglig mangfoldighed i Danmark. In Anne Holmen & Jens Normann Jørgensen (red.) *Sprogs status i Danmark år 2011*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet. 75-90.
- Kirschstein, Wolfgang, Kris van de Poel & Jo Verhoeven. 1989. An exploratory needs analysis of Dutch in Danish firms. *Pluridicta* 14.
- Koop, Werner, Pia List & Johannes Wagner. 1994. Probleme in der dänisch-deutschen Wirtschaftskommunikation. In Theo Bungarten (ed.) *Sprache und Kultur in der interkulturellen Marketingkommunikation (Beiträge zur Wirtschaftskommunikation 11)*. Tostedt: Attikon. 116-129.
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann. 2009 [2008]. *Interview – introduktion til et håndværk*. 2. udgave. København: Hans Reitzel.
- Laursen, Lone. 2008. Towards an embodied grammar: gesture in tying practices constructing obvious cohesion. 2nd Conference of the International Society for Gesture Studies (ISGS) Interacting bodies – Corps en interaction. École Normale Supérieure, Lettres et Sciences Humaines – Lyon-France, June 15-18 2005. <http://gesture-lyon2005.ens-lyon.fr/IMG/pdf/Laursenb.pdf>.
- List, Pia & Johannes Wagner. 1990. *Kommunikative handelshindringer. Rapport over lov 271*. Odense: Odense Universitet.
- List, Pia & Johannes Wagner. 1992. Nationale Stereotype im internationalen beruflichen Alltag: Überlegungen anhand eines Fallbeispiels. In Annette Grindsted & Johannes Wagner (ed.)

- Communication for specific purposes*. Tübingen: Narr. 210-226.
- Lüdi, Georges, Katharina Höchle & Patchareerat Yanaprasart. 2010. Plurilingual practices at multilingual workplaces. In Bernd Meyer & Birgit Apfelbaum (ed.) *Multilingualism at work*. Amsterdam: Benjamins. 211-234.
- Lund, Karen & Karen Risager. 2001. Dansk i midten. *Sprogforum* 19. 4-8.
- Lønsmann, Dorte. 2011. *English as a corporate language: Language choice and language ideologies in an international company in Denmark*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Lønsmann, Dorte. 2014. Linguistic diversity in the international workplace: Language ideologies and processes of exclusion. *Multilingua* 33(1-2). 89-116.
- Mahili, Ifigenia. 2014. 'It's pretty simple and in Greek...': Global and local languages in the Greek corporate setting. *Multilingua* 33(1-2). 117-146.
- Millar, Sharon, Sylvie Cifuentes & Astrid Jensen. 2013. A social representational perspective on languages and their management in the Danish corporate sector. In Anne-Claude Bertoud, François Grin & Georges Lüdi (ed.) *Exploring the Dynamics of Multilingualism. The DYLAN project*. Amsterdam: Benjamins. 101-120.
- Mondada, Lorenza. 2004. Ways of 'Doing Being Plurilingual' in International Work Meetings. In Rod Gardner & Johannes Wagner (ed.) *Second Language Conversations*. London & New York: Continuum. 18-39.
- Negretti, Raffaella & Miguel Garcia-Yeste. 2014. Lunch keeps people apart: The role of English for social interaction in a multilingual academic workplace. *Multilingua* 34(1). 93-118.
- Pratt, Elizabeth. 1997. Language in Danisco. In Annelise Grinstead (ed.) *Language & Business Life - XXII International Association Language & Business Conference 1996*. Kolding: Handelshøjskole Syd, Institut for Erhvervsforskning. 1-15.
- Rasmussen, Gitte & Johannes Wagner. 2002. Language choice in international telephone conversations. In Kang Kwong Luke & Theodossia-Soula Pavlidou (ed.) *Telephone Calls. Unity and diversity in conversational structure across languages and cultures*. Amsterdam: Benjamins. 111-131.
- Risager, Karen. 2005. *Sproglige eksklusionshierarkier - de hundrede sprogs betydning*. Minoritetsstudiers værksted 2, Minoritetsstudier. Københavns Universitet.
- Risager, Karen. 2012. Language hierarchies at the international university. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 111-130.
- Saarinen, Taina & Tarja Nikula. 2013. Implicit policy, invisible language: Policies and practices of international degree programmes in Finnish higher education. In Aintzane Doiz, David Lasagabaster & Juan Manuel Sierra (ed.) *English-Medium Instruction at Universities: Global Challenges*. Bristol: Multilingual Matters. 131-150.
- Skovgaard Andersen, Mette & Lisbeth Verstraete-Hansen. 2013. *Hvad gør vi med sprog? Behov for og holdninger til fremmedsprog i den danske centraladministration*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.
- Swaan, Abram de. 2001. *Words of the world: the global language system*. Cambridge: Polity Press.
- Tange, Hanne & Jakob Lauring. 2009. Language management and social interaction within the

- multilingual workplace. *Journal of Communication Management* 13(3). 218-232.
- Vandermeeren, Sonja. 2003. German language needs in Danish companies. *Hermes. Journal of linguistics – Revue de linguistique – Tidsskrift for Sprogforskning – Zeitschrift für Linguistik* 31. 13-29.
- Verstraete-Hansen, Lisbeth. 2008. *Hvad skal vi med sprog? Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.

Internetsider

- Danmarks Statistik: <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/udenrigshandel/udenrigshandel-med-varer> (tilgang 17. marts 2018).
- Elektronisk Mødested for Undervisningsverden. Danmarks læringsportal: <http://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-l%C3%A6seplan-og-vejledning> (tilgang 17. marts 2018).
- Eurobarometer. 2012. *Europeans and their languages*. Special Eurobarometer 386. Brussels: EU Directorate-General for Communication. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (tilgang 17. marts 2018).
- Den Europæiske Unions Tidende*, L 124 af 20.5.2003. Kommissionens henstilling 2003/361/EF af 6. maj 2003 om definitionen af mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=LEGISSUM:n26001> (tilgang 17. marts 2018).
- Regeringens Strategi for styrkelse af fremmedsprog i uddannelsessystemet 2017: <https://ufm.dk/publikationer/2017/strategi-for-styrkelse-af-fremmedsprog-i-uddannelsessystemet> (tilgang 17. marts 2018).
- Regeringens Tysklandsstrategi 2016: <http://www.stm.dk/multimedia/Tysklandsstrategi.pdf> (tilgang 17. marts 2018).
- Undervisningsministeriets hjemmeside, folkeskolens fag: <http://www.uvm.dk/Uddannelser/Folkeskolen/Fag-timetale-og-overgange/Fag-emner-og-tvaergaende-temaer/Folkeskolens-fag> (tilgang 17. marts 2018).